

SKILDNINGEN AV PSYKISK OHÄLSA I SPELFILM: NU OCH DÅ

EN KVALITATIV INNEHÅLLSANALYS AV
SPELFILMER

SARA BLENNERT
CASSANDRA SJÖDIN

SKILDNINGEN AV PSYKISK OHÄLSA I SPELFILM: NU OCH DÅ

EN KVALITATIV INNEHÅLLSANALYS AV SPELFILMER

SARA BLENNERT
CASSANDRA SJÖDIN

Blennert, S & Sjödin, C. Skildringen av psykisk ohälsa i spelfilm: Nu och då. En kvalitativ innehållsanalys av spelfilmer. *Examensarbete i Socialpsykiatri 15 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, 2020.

Bakgrund: Spelfilmer har en stor påverkan på vår kulturella förförståelse. Individens föreställningar och uppfattningar om olika typer av fenomen, däribland psykisk ohälsa, formas därför medvetet och omedvetet av hur spelfilmer väljer att skildra dessa fenomen. Det är därför av stor vikt att psykisk ohälsa skildras på ett sätt som inte producerar eller reproducerar felaktiga och stigmatiserande attityder gentemot individer med psykisk ohälsa för att dessa individer ska ha chans till återhämtning och delaktighet i samhället. Spelfilmer är en stor aktör i det moderna historieberättandet, vi kan därför genom att studera spelfilmer få en fingervisning kring hur våra föreställningar och uppfattningar kring psykisk ohälsa har förändrats genom tiden. *Syfte:* Syftet med studien är att studera likheter och skillnader i hur psykisk ohälsa skildras i några uppmärksammade spelfilmer från 1970-talet till idag. *Metod:* Studien har utförts genom en kvalitativ innehållsanalys. *Resultat:* Genomförandet av studien visar på att de stereotypa föreställningarna som råder kring psykisk ohälsa, som säger att individer med psykisk ohälsa på olika sätt är och förväntas vara normöverskridande, än idag är de mest vedertagna. Ett överträdande av ett ”vi och dem” kunde emellertid urskiljas i de nya filmerna, i den bemärkelsen att karaktärerna med psykisk ohälsa skildrades mer nyanserat och deras medmänskliga och empatiska sidor fick framträda. Det här backades upp av en tydlig kritik mot samhällets orättvisor, normer och strukturer. *Slutsats:* Genom att i skildringen av psykisk ohälsa träda utanför de stereotypiska föreställningarna kan skiljelinjerna mellan vad som anses vara normalt kontra onormalt suddas ut något, vilket kan minska stigmatiseringen kring psykisk ohälsa. En icke-stigmatiserande skildring av psykisk ohälsa i media är grundläggande för att dessa individer ska ha en möjlighet till full delaktighet i samhället och på så vis ha ökade chanser att genomgå en hälsosam återhämtningsprocess.

Nyckelord: psykisk ohälsa i spelfilm, skildring av psykisk ohälsa, återhämtning, kulturell förförståelse, innehållsanalys, socialkonstruktivism, stigmatisering, normer och normalitet, påverkan

THE PORTRAYAL OF MENTAL ILLNESS IN FEATURE FILMS: NOW AND THEN

A QUALITATIVE CONTENT ANALYSIS OF FEATURE FILMS

SARA BLENNERT
CASSANDRA SJÖDIN

Blennert, S & Sjödin, C. The portrayal of mental illness in feature films: Now and then. A qualitative content analysis of feature films. *Bachelor's degree project in Social psychiatry 15 credits*. Malmö University: Faculty of health and society, department of social work, 2020.

Background: Feature films have a major impact on our cultural pre-understanding. Individuals' perceptions and attitudes of different types of phenomena, including mental illness, are therefore consciously and unconsciously shaped by how feature films choose to portray these phenomena. It is therefore of great importance that mental illness is portrayed in a way that does not produce or reproduce incorrect and stigmatizing attitudes towards individuals with mental illness in order for these individuals to have a chance to recover and participate in society. Feature films are a major player in modern storytelling, therefore by studying feature films we can get a glimpse of how our perceptions and attitudes towards mental illness have changed over time. *Aim:* The aim of the study is to study similarities and differences in how mental illness is portrayed in some high-profile feature films from the 1970s to today. *Method:* The study was conducted through a qualitative content analysis. *Results:* The implementation of the study shows that the stereotypical notions that prevail about mental illness, which say that individuals with mental illness in various ways are and are expected to exceed social standards, are still the most established perception. A transgression of a "we and them" could, however, be discerned in the new films, in the sense that the characters with mental illness were portrayed in a more nuanced way and their compassionate and empathetic sides were allowed to emerge. This was backed up by a clear critique of society's injustices, norms and structures. *Conclusion:* By stepping outside the stereotypical notions in the portrayal of mental illness, the dividing lines between what is considered normal versus abnormal can somewhat be blurred out, which can reduce the stigma surrounding mental illness. A non-stigmatizing portrayal of mental illness in the media is fundamental for these individuals to have an opportunity for full participation in society and thus have an increased chance of undergoing a healthy recovery process.

Keywords: mental illness in feature films, portrayal of mental illness, recovery, cultural pre-understanding, content analysis, social constructivism, stigma, norms and normality, influence

Förord

Vi vill, en aning känslösamt, tacka vår handledare Frans Oddner som med stor entusiasm och med stort intresse har upprätthållit vår motivation under pandemin av Covid-19. Han har genom att träda utanför ramarna, om än omedvetet, varit den drivande kraften när vi själva inte har kunnat vara det. Utan honom är det fullt möjligt att vår studie inte hade slutförts. Tack.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstrakt

1

Abstract

2

Förord

3

1.

INTRODUKTION

6

1.1 Syfte och
frågeställningar

6

1.2
Bakgrund

6

*1.2.1 Samhällets syn på psykisk ohälsa genom
historien*

6

*1.2.2
Återhämtning*

8

*1.2.3
Massmedia*

9

*1.2.4 Att studera
mediatexter*

9

*1.2.5 Massmedias påverkan på vår kulturella
förförståelse*

10

2 TIDIGARE
FORSKNING

11

2.1 Massmedias porträttering och reproduktion av felaktiga skildringar av psykisk ohälsa

11

2.2 Konsekvenser som den negativa och felaktiga skildringen orsakar för individer med psykisk ohälsa

.....
12

3. TEORETISK ANSATS OCH BEGREPP

.....
13

3.1

Socialkonstruktivism

.....
13

3.2 Normer och normalitet

.....
14

3.3

Stigmatisering

.....
14

3.4 Motivering av valda teoriers relevans för studien

.....
15

4.

METOD

.....
15

4.1

Urvalsprocess

.....
15

4.2

Datainsamling

.....
16

4.3 Bearbetning av data

.....
17

4.4 Etiska

överväganden

.....
17

5.

RESULTAT

.....
18

5.1	Material
18	
5.1.1	<i>One Flew Over the Cuckoo's Nest</i>
18	
5.1.2	<i>Halloween</i>
18	
5.1.3	<i>Silver Linings Playbook</i>
19	
5.1.4	<i>Joker</i>
19	
5.2	Skildringen av individerna med psykisk ohälsa: Likheter
19	
5.2.1	<i>Barnslig</i>
20	
5.2.2	<i>Utmanande och socialt överskridande beteende</i>
21	
5.2.3	<i>Farlig</i>
22	
5.3	Bemötande och attityder gentemot individerna med psykisk ohälsa: Likheter
23	
5.3.1	<i>Ett paternalistiskt förhållningssätt</i>
23	
5.3.2	<i>Distanstagande</i>
24	
5.3.3	<i>Kränkande och dömande attityder</i>
25	
6.3.1	<i>Självutveckling resultatanalys</i>

.....
27

5.4 Skildringen av individerna med psykisk ohälsa:
Skillnader

.....
27

5.4.1 *Empati och
medmänsklighet*

.....
27

5.4.2 *Ifrågasättande av orättvisor och samhälleliga
strukturer*

.....
27

5.5 Bemötande och attityder gentemot individerna med psykisk ohälsa:
Skillnader

.....
29

5.5.1 *Medmänsklighet och
närmande*

.....
29

6.
DISKUSSION

.....
29

6.1
Metoddiskussion

.....
29

6.2
Resultatdiskussion

.....
30

6.3
Slutsats

.....
34

6.4 Förslag på vidare
forskning

.....
34

REFERENSER

.....
35

FÖRFATTARSKAPET

.....
37

1. INTRODUKTION

Individens uppfattningar och attityder formas medvetet och omedvetet av sin omgivning. Media är idag en stor del av varje enskild individs vardag och kommer därför att producera och reproducera föreställningar om världsliga fenomen hos världens befolkning, däribland psykisk ohälsa, vilket därför innebär att media besitter en stark maktposition i samhället. Ett negativt porträtterande av individer med psykisk ohälsa i media kan härledas tillbaka till antikens Grekland, där dåtidens media, såsom teater och litteratur, porträtterade dessa individer som "de andra", det vill säga de personer som inte var som "oss övriga" (Anderson, 2003). De skildrades ofta som oberäkneliga och skrämmande och hade allmänt udda attribut som resulterade i att människor i det verkliga livet tog avstånd från individer med psykisk ohälsa. Dessa attribut kvarstår än idag och har kommit att bli stereotypiska föreställningar om individer med psykisk ohälsa. Massmedia och spelfilm är en betydelsefull aktör i det moderna historieberättandet och det är genom dess språk och kommunikation som det kan skapas en mening om verkligheten (Nairn, 2007). Resultatet av meningsskapandet bidrar till en kulturell kunskapsgrund och vardagsförståelse, och för många människor är dessa filmers skildringar den enda exponeringen av psykisk ohälsa de möter. Ett negativt porträtterande av psykisk ohälsa kan därför komma att öka riskerna för både diskriminering och stigmatisering för individerna som lider av dem och kan således göra att deras delaktighet i samhället inskränks och att deras livskvalitet försämras, vilket i sin tur kan innebära att deras återhämtningsprocess hämmas (Topor, 2011; Davidson, 2003). Conway (2016) påtalar emellertid att man på senare år kan ana en viss förändring i skildrandet av psykisk ohälsa i media, en skildring av psykisk ohälsa som istället gör samhällets strukturer till berättelsens antagonist och vansinnet förklaras delvis som en oundviklig och förståelig respons på en sjuk värld. Hur en sådan förändring ser ut och vad den innebär tänker således vi torde vara av intresse för socialpsykiatri. Vad innebär den förändringen, och hur den ser ut rent konkret? Vilka likheter och skillnader går det att finna i skildrandet och framställandet av psykisk ohälsa i spelfilmer från för några decennier sedan fram till idag? Det är den problematik föreliggande uppsats avser att undersöka.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att studera likheter och skillnader i hur psykisk ohälsa skildras i några uppmärksammade spelfilmer från 1970-talet till idag.

Syftet kommer att besvaras utifrån följande frågeställningar:

- Hur framställs individerna med psykisk ohälsa i spelfilmerna?
- Hur bemöts individerna med psykisk ohälsa av sin omgivning i spelfilmerna?
- Hur kan de eventuella identifierade likheterna och skillnaderna förstås utifrån våra utvalda begrepp och teorier?

1.2 Bakgrund

I följande avsnitt kommer den bakgrundsinformation som studien inbegriper att presenteras för att bättre förstå i vilket sammanhang studien har gjorts. Avsnitten benämns *samhällets syn på psykisk ohälsa genom historien, återhämtning, massmedia, att studera mediatexter* samt ett avslutande avsnitt om *massmedias inflytande på vår kulturella förståelse*.

1.2.1 Samhällets syn på psykisk ohälsa genom historien

Människor som inte är som ”oss andra” har alltid fascinerat mänskligheten. Individer med psykisk sjukdom har under tusentals år blivit utsatta för experiment och inhumana övergrepp, och uppfattningen om psykiska sjukdomar och individerna som besitter dem har skiftat genom historien. Under antiken och tiden före Kristi födelse var uppfattningen om ”galenskap” relativt omstridd. En individ med psykisk sjukdom kunde å ena sidan betraktas som att denne hade en förbindelse med gud, att individen på ett eller annat sätt var upplyst, och å andra sidan betraktas som att denne blivit bestraffad av gud eller vara besatt av djävulen och onda andar. Individen kunde då antingen bli upplyft eller skambelagd. Det fanns också psykologiska teorier om att orsaken bakom psykisk sjukdom och ohälsa var att förnuftet inte längre kunde kontrollera vårt känsloliv (Shorter, 1997). Den här synen på psykisk ohälsa genomgick inga större förändringar och var dominerande hela vägen fram till 1800-talet. På 1800-talet började det medicinska perspektivet ta allt mer plats. Psykisk sjukdom var inte längre en besatthet eller en gåva från gud, det var istället en obalans av vätskor i hjärnan som skapade starka och överdrivna känslor, och individerna som besatt sjukdomen skulle därför behandlas som somatiskt sjuka (a.a.). De blev intagna på vårdinrättningar och deras vardag skulle präglas av rutiner och ordning i ett försök att minska de starka känslorna. En omstridd kritik gällande den här tiden, framlagd av den franska filosofen *Michel Foucault* (1926–1984), är att den egentliga anledningen till att individerna blev inlagda på mentalsjukhus var för att människor behövde disciplineras i det framväxande industriella samhället, att ett ”onormalt” eller ”sjukt” behövde skiljas från ett ”normalt” för att säkerställa ordning. Det sägs därför att det var en typ av maktutövning i förklädning över samhällets alla medborgare (a.a.). Uppfattningar om psykisk ohälsa står därför enligt det här påståendet i stark förbindelse med frågan om normalitet, som är en produkt av samhällsstrukturer och kulturella sammanhang.

Mot slutet av 1800-talet hade vetenskapen kring människans biologi ökat markant och naturvetenskaparna ville nu nå samma kunskap kring människans psyke. En dåtida allmän uppfattning var att psykiska sjukdomar berodde på störningar i hjärnans allmänna funktioner och i nervsystemet (Davidson et al, 2010; Shorter, 1997). Psykiatri blev en del av den vetenskapliga disciplinen, och det fanns förhoppningar om att psykiska sjukdomar skulle kunna botas på samma sätt som somatiska sjukdomar. Därför utsattes individer med psykiska sjukdomar för en del experiment i ett försök att efterlikna de somatiska behandlingsformerna (a.a.). Under samma tidsperiod blev Darwinismen och evolutionsteorin allmänt känd, vilket bland annat ledde till att det gjordes en del försök i att manipulera människans genetik genom att förhindra att vissa arvsanlag inte fördes vidare (Shorter, 1997). För individer med psykisk ohälsa fick det hemska konsekvenser, delvis blev många på mitten av 1900-talet steriliserade och den allmänna synen på psykisk ohälsa blev än mer skambelagd och stigmatiserad på grund av att ingen ville bli betraktad som vanskapt (Shorter, 1997; Davidson et al, 2010). Ur Darwinismen och dess tro på att miljön kunde ha en stor påverkan på det mänskliga psyket föddes behaviorismen. Psykiska sjukdomar ansågs delvis ha en psykologisk orsak och via manipulation av psyket skulle vi hitta orsakerna till och kunna bota psykiska sjukdomar. *Sigmund Freud* (1856–1939) fick under 1900-talet stor uppmärksamhet, bland annat för hans teori om psykoanalysen och det omedvetna. Han menade att orsakerna bakom psykisk sjukdom kunde härledas tillbaka till barndomen och att det var en störning i barnens utveckling och bortträngda minnen som stod som den huvudsakliga boven (Shorter, 1997). Sjukdomarna kunde därför botas genom att plocka fram fördolt material ur

människans psyke som skulle utföras genom att tyda drömmar och fria associationer. *Ivan Pavlovs* (1849–1936) idé om betingade reflexer var under 1900-talet också aktuell. Han menade att vårt psyke delvis bestod av en stor mängd betingningar, och om vi redan under barndomen kunde skapa korrekta betingningar hos människan så kunde vi undvika psykiska sjukdomar senare i livet (a.a.). Det medföljde att psykologisk hjälp föreslogs redan i tidig ålder. Behaviorismen skapade en stor optimism gällande förståelsen kring psykisk ohälsa och detta syntes också i den populärpsykologiska litteraturen. I denna litteratur följde bland annat råd om hur vi bör leva för att inte drabbas av psykisk ohälsa (a.a.). Sådan här litteratur kan vi fortfarande se idag, inte bara i populärpsykologisk litteratur men också bland annat i dagstidningar, skvallertidningar och på diverse sidor på internet. En konsekvens av det är emellertid att det löper stor risk att individen då själv kommer stå som ansvarig och klandras för sin psykiska ohälsa, vilket inte är alltför ovanligt idag.

Samtidigt som dessa teorier grundade i behaviorismen blev populära så ökade antalet patienter på mentalsjukhusen. På 1960-talet blev mentalsjukhusen kritiserade av antipsykiatriska motståndsrörelser på grund av att de ansågs inkräkta på individens autonomi och demokratiska och mänskliga rättigheter. Hela sjukdomsbegreppet blev till och med kritiserat då flera personer som var en del av den antipsykiatriska rörelsen påstod att många av sjukdomarna och dess medföljande symptom istället var en sund reaktion på ett sjukt samhälle (Davidson et al, 2010). Flera studier tydde även på att mentalsjukhusen tillvägagångssätt och behandlingsformer inte hade några goda behandlingsresultat. Istället visade en del forskning att deras chans till återhämtning ökade utanför institutionens väggar för att de då fick sitt sociala behov tillfredsställt (Lindqvist et al, 2014). Parallellt med kritiken av mentalsjukhusen blev de antipsykotiska medicinerna effektivare, vilket innebar att patienterna inte var i lika stort behov av slutenvård. Kritiken mot mentalsjukhusen och de alltmer effektiva medicinerna ledde på 1980-talet till en avinstitutionisering av de gamla mentalsjukhusen, och det även i Sverige (a.a.). Patienterna skulle nu integreras in i samhället och skulle genom en samverkan mellan kommun och landsting få stöd i öppna former för att skapa förutsättningar för detta. Det blev emellertid efter en tid tydligt att personer med psykisk ohälsa hade svårt att normaliseras och integreras in i samhället för att samhällets marginaler för psykiskt avvikande tycktes minska (a.a.). Som en följd av den här upptäckten startades år 1989 en psykiatriutredning i Sverige som senare skulle komma att mynna ut i psykiatrireformen, som trädde i kraft år 1995 (SOU:1992:73). Vad psykiatrireformen främst utlovade var att individernas sociala behov skulle sättas i det första rummet, och att de skulle få det stöd de behövde för att lyckas integreras in i samhället genom individuellt anpassade insatser (a.a.). Detta kom dock att bli ett misslyckande då det inte fanns några konkreta riktlinjer kring vad respektive samhällsaktör skulle ha för huvudansvar, vilket resulterade i ett stort lidande bland individerna med psykisk ohälsa där bland annat hemlöshet blev ett stort problem och individerna blev således ännu mer marginaliserade (Lindqvist et al, 2014). Än idag kan man se att individer med psykisk ohälsa har svårt att integreras in i samhället, inte bara på grund av otydliga arbetslinjer men också på grund av samhällets kvarstående stigmatiserande attityder och uppfattningar kring psykisk ohälsa.

1.2.2 Återhämtning

Begreppet återhämtning beskrivs ofta som en dynamisk, personlig utvecklingsprocess som tar plats inuti individen. En resa som handlar om ett nytt

identitetsskapande och att hitta en meningsfull vardag. En vanlig missuppfattning när man talar om återhämtning är att man ska gå från ”sjuk” till ”frisk”, det vill säga bli fullt botad från sin sjukdom och dess medföljande symptom (Topor, 2011). Att bli fullt botad, eller totalt återhämtad som man ofta talar om i forskningssammanhang, är inte omöjligt och inte heller ovanligt. Men när man talar om återhämtning som en process så handlar det om att ta makten över och hitta ny mening i sitt liv samt att hitta strategier för att hantera och känna sig tillfredsställd med sin vardag oavsett sjukdom eller ohälsa (Topor, 2011; Davidson, 2003). För att vara förmögen att göra det kräver det först att individen accepterar sin psykiska ohälsa och ser att den aktör som står som främsta ansvarig för sin återhämtningsprocess är individen själv. Men människan är en social varelse, därför är en accepterande omgivning av stor vikt för en gynnsam återhämtningsprocess (Topor, 2011). Att bli accepterad för den man är och således känna hopp om att återhämtning är möjlig. Psykisk ohälsa är hos många individer präglad av skam på grund av den stigmatisering som råder kring psykiatriska sjukdomar och psykisk ohälsa, därför är det väldigt vanligt med social isolering och ett tillbakadragande från samhället. För att vara förmögen att leva ett normalt liv och allt vad det innebär menar Topor (2011) att individen måste känna sig delaktig i samhället utan en känsla av utanförskap, där välvilliga sociala relationer är en betydelsefull faktor. Med andra ord kan stigmatiserande attityder och avsaknad av sunda relationer och social delaktighet hämma individens återhämtningsprocess.

1.2.3 Massmedia

Massmedia är ett omfattande begrepp som innebär olika förmedlingsuttryck. Utmärkande för massmedier är dess offentliga kommunikationsprocess då den förmedlar information eller underhållning till en stor publik. Massmedia har under tidens gång utvecklats från att bestå av flygblad och affischer till att parallellt med det moderna industrisamhället och masssamhället utvecklats till att vara en vardaglig och viktigt inslag i människors liv. Urbaniseringen har givit förutsättningar till spridning av massmedia som bidragit till att människor både kan orientera sig om skeenden och även erbjuda avkoppling och underhållning. Till massmedia brukar man räkna dagspress och andra tidskrifter, radio, TV, även böcker och film. På senare tid har massmedia påverkats av internet som har möjliggjort en allt snabbare spridning av information men även möjliggjort en kommunikativ feedback från publiken. Idag kan vi använda internet för kontakter och skapa egna nätverk och på så vis massprida information. Exempel på detta är dagens sociala medier. Den medieteknologiska utvecklingen har medfört att gränsen mellan massmedier och andra medier med tiden har luckrats upp (Nationalencyklopedin, 2020). Vår studie innefattar att studera film vilket är ett massmedialt uttryck vilken beskrivs som en sammanhängande skildring eller berättelse som är inspelad med videoteknik. Det finns olika typer av film så som lång och kort film, samt att karaktären eller innehållet kan variera såsom dokumentär eller spelfilm. Vid framställningen bestämmer filmskaparen vad som berättas och förmedlas i filmen. Spelfilm är baserat på ett manuskript med detaljerade scenanvisningar och förberedd dialog där skådespelare gestaltar de olika rollerna i filmen (Nationalencyklopedin, 2020).

1.2.4 Att studera mediatexter

Massmedia och i synnerhet tv och film är komplexa fenomen att studera. För att kunna säga något systematiskt-analytiskt om dess innehåll fann vi det därför viktigt att inhämta information och kunskap om hur spelfilm konstrueras och vad

vi bör ha i åtanke när vi analyserar film. Vi kommer att mer specifikt redogöra för vårt tillvägagångssätt i metodavsnittet. För att kunna studera media använder Selby & Cowdery (1995) några grundläggande principer som kan generera en analytisk respons av innehållet i mediatexter. För att enklast kunna göra detta kan innehållet delas in i olika kategorier för att lättare kunna läsa mediatexten. Det viktigaste är att förstå att film är en skapad konstruktion. Där bland annat kreatörens val av kameravinklar, ljussättning, musik etc påverkar hur vi uppfattar filmen och vad hen vill frambringa. En annan del handlar om att den visuella bilden från filmen är meningsbärande. Den mening som filmen tillskrivs påverkas av den kulturella kunskap som publiken besitter. Därför behöver innehållet i filmen alltid relateras till publiken. Det sätt publiken läser av mediatexten beror på flera faktorer, såsom utbildning, social klass, politiska eller religiösa uppfattningar, etnicitet eller genus (a.a.). Med anledning av detta kommer innehållet av mediatexten tillskrivas olika betydelser. Mediatexten kan därför inte reduceras till en enda mening utan kommer istället tolkas på olika sätt av olika individer. En annan aspekt av betydelse som är lätt att bortse ifrån är filmens berättelse. Presentationen av händelserna i filmen tenderar att vara logiska och naturliga vilket ger oss intrycket att det inte hade kunnat vara på något annat sätt än vad som representeras. Men i själva verket är filmen en berättande konstruktion och resultatet av en manipulering av de övergripande effekterna tillsammans med den information den förmedlar (a.a.). Berättelsen innehåller dolda innebörder som genom selektiv redigering ter sig naturligt. Andra delar att synliggöra är också vad för sorts genre som mediatexten presenteras genom som till exempel en dokumentär, komediserie eller science fiction. Även ägandet eller institutionen som mediatexten produceras inom kan behövas tas i betraktande. Konceptet av ägandet är här större än frågan om vem som äger och kontrollerar media (a.a.) Ett brett spektrum av ekonomiska, tekniska, kulturella och politiska frågor är involverade. I det avseendet är mediatexter också kontextuella.

1.2.5 Massmedias inflytande på vår kulturella förförståelse

Som tidigare nämnt har massmedia idag en stor påverkan på sin publik då den är ett vardagligt inslag i de flesta människors liv, den besitter således en stor makt i samhället. Bergström & Boréus (2018) beskriver att resultatet av kommunikation i form av bilder och texter är centrala för hur vi förstår och agerar i samhället. Därför är det av vikt att de som studerar samhället också kan analysera bildens och textens mening och makt. Texter har i vid mening inflytande på samhället, debatter och människors liv. De texter som produceras och konsumeras uttrycker i någon bemärkelse sociala fenomen av sin tid, vilka kan synliggöras genom studier av exempelvis makt, förtryck, jämlikhet, migration, ekonomi och brottslighet. Texter synliggör också relationer mellan människor och grupper av människor. Människor är skapare av texterna och människor är också dess mottagare. Texter speglar medvetna eller omedvetna ideer, vilka kan reproducera, stärka eller ifrågasätta makt. Av den orsaken blir texter viktiga analysföremål för sociala studier. Vidare beskriver Bergström & Boréus (2018) att ett sätt att utöva makt handlar om att påverka människors agerande på ett sätt som egentligen inte ligger i deras intresse. Just massmedia kan förutsättas spela en avgörande roll när människor anammar vissa övertygelser. Det blir därför intressant att analysera de mediatexter som förmedlas för att uppmärksamma den makt som påverkar vår kulturella förståelse. Dessa kan påverka oss på delvis omedvetna sätt och tränga igenom vår sköld av kritiskt tänkande vilket är anledningen till att de är så användbara. Selby & Cowdery (1995) beskriver i sin litteratur *How to study television* hur till synes enkelt det är att titta på tv men att det är desto svårare att

kritiskt analysera det som visas. Även de menar att det är av stor vikt att inom sociala studier kunna göra analyser på mediatexter där det finns flera aspekter som man kan studera, som exempelvis på vilket sätt sociala grupper eller klasser är representerade i media och hur detta kan förstärka stereotypa föreställningar.

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Massmedias porträttering och reproduktion av felaktiga skildringar av psykisk ohälsa

För att synliggöra hur individer med psykisk ohälsa porträtteras genomförde Conways (2016) en diskursiv litteraturöversikt av förekomsten av psykiatrisk sjukdom och stigmatisering i film och teater. Studien belyser hur individer med psykiatriska sjukdomar från antikens Grekland till dagens moderna film har använts för att exemplifiera avvikelse i form av den ”andre”, vilken ofta associeras med våld och fara för andra och samhället i stort. I studien beskrivs hur historieberättandet spelar roll för hur vi uppfattar och tolkar världen och används som ett socialt lärande där teman om rättvisa/orättvisa, vänlighet/grymhet, fara/säkerhet synliggörs. De mest övertygande berättelserna involverar ofta konfrontation mellan hjälten och samhället med ondska eller en ond kraft. Ondskan kan personifieras genom exempelvis ett monster eller representeras av en främmande individ eller grupp. På detta sätt används den ”andre” för att definiera sociala normer i samhället och den ”andre” definieras i termer av att vara gränsöverskridande och bryta de sociala normerna. Den ”andre” porträtteras i historiska berättelser som vansinnig eller galen där olika teorier om psykisk sjukdom varierat med tiden. Vidare beskriver Conway (2016) att det nuförtiden verkar som om rädslan, men även fascinationen över psykisk sjukdom har ökat. Detta kan tänkas vara kopplad till populariteten till filmer där psykisk sjukdom är mer frekvent än i verkligheten förknippas med att mental instabilitet också kan länkas ihop med vansinnighet, oberäknlighet och våldsamt beteende. Denna felaktiga bild om att psykisk sjukdom skulle vara förknippad med fara och aggressivitet för andra eller för de sociala normerna är överrepresenterad. Att media skildrar psykisk sjukdom på detta sätt kan tänkas påverka allmänhetens uppfattning av dess individer negativt. På senare tid börjar dock en mer nyanserad bild av individer med psykisk sjukdom skildras. Vilken bland annat berör samhällets strukturer och vansinnet skildras som en oundviklig och förstående respons på en sjuk värld.

I Nairns (2007) diskursiva studie med en socialkonstruktivistisk utgångspunkt har 21 artiklar granskats och mynnat ut till en möjlig förklaring till varför massmedia producerar och reproducerar stigmatiserande skildringar av psykisk sjukdom. Skildringarna vidmakthåller schablonmässiga uppfattningar om att individer med psykisk sjukdom är aggressiva, farliga, socialt inkompetenta, oberäknliga och oproduktiva. (Nairn, 2007; Conway, 2016) att media idag är en viktig aktör i det moderna historieberättandet. Utifrån en social konstruktion är media delaktig i konstruktionen av bilden av individer med psykisk sjukdom. Genom språk och kommunikation skapas en mening om verkligheten. Meningsskapandet ses som en social process som sker mellan människor. I socialiseringen ställs vi inför ord, bilder och berättande fragment som vägleder oss i hur vi ska förstå dessa. Resultatet av meningsskapandet bidrar till en kulturell kunskapsgrund som sedan blir en vardagsförståelse. Det verkar troligt att den mest tillgängliga uppfattningen kring psykisk sjukdom är de bilder som media skildrar, nämligen våldsamt, skadegörelse, bisarrhet och oförutsägbara handlingar och olika former av social inkompetens. Denna negativa bild bidrar till en kategorisering av psykisk sjuka

och därmed skapas också förväntningar på att deras handlingar också kommer att stämma överens med den gängse bilden. Skildringen förstås alltså genom, eller i relation till, tidigare skildringar vilket bidrar till en upprepning.

2.2 Konsekvenser som den negativa och felaktiga skildringen orsakar för individer med psykisk ohälsa

Perciful & Meyer (2016) undersökte vilken inverkan filmer har gällande individers kunskap, attityd och beteende gentemot individer med schizofreni. I studien deltog 106 individer som delades in i fyra grupper. Varje grupp fick besvara frågor innan och efter de tittade på en film som var 45 min lång. Varje grupp fick se olika filmer som skildrade schizofreni på olika sätt. En film skildrade schizofreni på ett felaktigt och skrämmande sätt, en skildrade schizofreni på ett felaktigt och komiskt sätt, en framställde schizofreni på ett utbildande och sakligt sätt och den sista var en kontrollfilm som inte skildrade psykisk ohälsa alls. I resultatet av studien utmärkte sig gruppen som sett den film som skildrat en felaktig och skrämmande bild av schizofreni. Deltagarna i denna grupp rapporterade ökande stigmatiserande attityder jämfört med de andra grupperna och redovisade i högre grad en negativ påverkan och kunde även stödja uttalanden som tyder på att individer med schizofreni är oförutsägbara och farliga. Exempelvis svarade deltagarna mer frekvent att de förstod att folk är rädda för individer med schizofreni, Att de skulle bli rädda om de träffade på en individ med schizofreni, de var också mer benägna att påstå att dessa alltid bör övervakas, att det är förståeligt om man inte vill ha en individ med schizofreni som anställd eller medarbetare, samt att de också svarade att individer med psykisk sjukdom är totalt annorlunda än alla andra. Studien bekräftar att negativa och felaktiga skildringar av psykisk ohälsa ökar stigmatiserande attityder gentemot de med psykisk sjukdom. Den grupp som tittade på en film som skildrades på ett utbildande och rätt sätt var mindre benägna att inneha stigmatiserande attityder jämfört med deltagarna som sett någon av de filmer som skildrat schizofreni på ett felaktigt och skrämmande sätt.

Även Kondo (2008) skriver i sin artikel att psykisk sjukdom blivit skildrat på många sätt i film som varit negativa och felaktiga. Vilka ofta skildrar en direkt koppling mellan psykisk sjukdom och våldsamt, vilket bidrar till stigmatisering. För människor som inte har någon erfarenhet av psykisk sjukdom kan filmens skildring vara den enda exponeringen. Riskerna med detta är stora då det får konsekvenser för de individer som lever med detta. Kondo som själv lever med schizofreni beskriver hur skildringen av att det skulle finnas ett direkt förhållande mellan psykisk sjukdom och våldsamt blir smärtsamt att betrakta och att det orsakar både ilska och sorg hos den som lever med en psykisk sjukdom. Konsekvenserna av denna skildring är större än vad man kan tänkas tro. Kondo beskriver bland annat att hon funderar på om andra människor tänker att hon är en våldsam galning när hon berättar om sin sjukdom. Effekterna av detta är förödande då detta bidrar till att dessa individer inte kan tala om sin sjukdom med vem som helst. För att kunna göra det behöver man vara säker på att det finns en förståelse för sjukdomen och att det inte finns en föreställning av galenskap och våldsamt. Filmerna får Kondo att ibland fundera över sig själv och om hon har en hemlig ondska inombords som är knuten till hennes sjukdom. Likt Kondo (2008) poängterar även Conway (2016) och Nairn (2007) att massmedias felaktiga porträttering av psykisk sjukdom bidrar till att dessa individer tenderar att internalisera dessa föreställningar och som påverkar deras självbild och identitet. I förlängningen blir detta problematiskt då de blir i behov av hjälp i form av vård

och återhämtning. För att utmana stigmatiseringen behöver det därför skapas nya berättelser som medför en mer rättfärdig och humanare bild för att bekämpa negativa stereotyper och därmed bryta den felaktiga vardagsförståelsen om psykisk sjukdom.

3. TEORETISK ANSATS OCH BEGREPP

I kommande avsnitt kommer studiens vetenskapliga teori och begrepp att redogöras. Under arbetets gång har valet av teorin skett abduktivt, det vill säga att teorin har valts ut allt eftersom kunskap om området har tillfogats. Teorin om *socialkonstruktivism* har valts ut som ansats i studien, och de teoretiska begreppen *normer och normalitet* samt *stigma*. Motiveringen kring valet av teori och begrepp kommer presenteras som ett avslutande avsnitt.

3.1 Socialkonstruktivism

Wennerberg (2001) beskriver socialkonstruktivismen som en vetenskapsteori vars utgångspunkt utgörs av en uppgörelse av det traditionella synsättet såsom realism, rationalism, humanism och positivism. Med anledning av denna uppgörelse antar socialkonstruktivismen också en kritisk ansats och menar att vi inte kan ta det direkta och omedelbara för givet gällande mänsklig kunskap. Istället bör man avtäcka och se bakom det omedelbara för givtagande för att få syn på den verkliga verkligheten och på så vis generera en fördjupad förståelse gällande kunskap. Wennerberg beskriver att socialkonstruktivismen utgörs av olika kunskapsteoretiska positioner; ett kritiskt perspektiv, en sociologisk teori, en kunskapsteori och en ontologisk position. För denna studie har vi tagit fasta på den sociologiska teorins syn gällande mänsklig kunskap. Den utgår ifrån att vår kunskap är socialt konstruerad. Det vill säga att istället för att reflektera kring huruvida kunskap är sann eller inte tittar man på hur det vi uppfattar som kunskap produceras. Utgångspunkten är att produktionen sker genom socialt samspel där språket och kulturell kontext blir avgörande för vår uppfattning kring kunskap. Kunskapen anses också konstrueras och påverkas av den tidsanda som råder och tillför således sociala normer och världsbilder. Detta innebär att vår kunskap ställs i en kulturell kontext som kan förändras över tid. Wennerberg (2001) betonar svårigheten i att skilja på kunskap och det som uppfattas som kunskap i vårt samhälle, då verkligheten bestäms utifrån våra uppfattningar, där vårt synsätt och perspektiv har stor betydelse. För att beskriva denna process av produktion av socialt konstruerad kunskap använder Wennerberg (2001) sig av Berger och Luckmanns tresidiga modell. Den grundar sig på tre påståenden: Samhället är en mänsklig produkt, samhället utgör en objektiv verklighet och människan är en social produkt. Sammanfattningsvis kan detta förklaras som att människor i sin natur tenderar att utforma vanor och handlingsmönster. Dessa vanor externaliseras vilket innebär att de sprids till andra människor. Så småningom blir dessa institutioner som sträcker sig längre ut i samhället. När människor som föds in i samhället och som inte varit delaktiga i utformandet av institutionerna internaliseras dessa färdiga ”sanningar” som något man tar för givet som naturliga och självklara. På så vis upprätthålls ”sanningarna” eftersom dessa internaliseras redan från barnsben som normer och institutioner och som vi sedan lever med och rättar oss efter. Berger och Luckmann beskriver processen där barnet i situationer i relation till andra internaliserar givna normer och handlingsmönster som primärsocialisation. När internaliserade normer och handlingsmönster sedan generaliseras och upplevs som allmänt vedertagna så menar man att en så sekundärsocialisation sker.

3.2 Normer och normalitet

Becker (2006) beskriver hur alla sociala grupper ställer upp regler för vad som är rätt och fel vid givna tillfällen eller omständigheter. Dessa regler befinner sig på flera nivåer då de antingen kan vara formellt antagna lagar eller utgöras av informella kulturella överenskommelser. Den individ som handlar på ett felaktigt sätt och på så vis brutit de regler och överenskommelser som gruppen enats om betraktas som en *utanförstående*. Utanförstående som term är dock dubbelriktad då den som anses vara den utanförstående kan betrakta saken annorlunda och inte acceptera de regler vilka denne dömts utifrån, eller heller inte anse att de som dömer är kompetenta och berättigade till att göra det. Becker synsätt gällande socialt beteende beskrivs på så vis som mer relativistiskt gällande avvikande beteende. Becker (2006) menar att när regler/normer som en social grupp påtvingat sina medlemmar beskrivits så kan man också uttala sig om de individer som överträtt dem och som då enligt deras uppfattning kan betraktas som en avvikare. Becker menar att maktskillnader mellan sociala grupper bestämmer vilka sociala grupper som har möjligheten att sätta regler/normer för andra att följa. Faktorer som klass, kön, ålder, etnicitet etc är relevanta för i vilken utsträckning en grupp kan skapa regler/normer. Dock är det inte enbart makt i strikt mening som är avgörande utan även de medel som gruppen befogar över som möjliggör till att upprätta de regler/normer för andra att följa. Genom att peka ut avvikare i form av ett "vi och dem" kan man behålla och stärka sin makt i samhället. Becker beskriver vidare att individer som blivit etiketterade som avvikande inte är en homogen grupp och att det som de skulle ha gemensamt är att de betecknas som utanförstående. På så vis avvisar han att avvikande beteende enbart kan lokaliseras genom socialt beteende eller personliga egenskaper. Istället är det i en social process där beteendet utvärderas i förhållande till det sociala regelverk som härstammar från värderingar som utgör avvikelsen. Innebörden av detta är att avvikelse inte är direkt kopplad till den faktiska handlingen som individen begår. Utan istället är det dennes agerande i förhållande till de ställda reglerna/normerna som definierar avvikelsen. De individer som blir etiketterade och på så vis stämplade kan göra försök att återta normativa roller i samhället men kan hindras av omgivningen och blir på så vis reducerad. Detta antas påverka den drabbades identitet som en utanförstående.

3.3 Stigmatisering

Psykologen och antropologen Erving Goffman (2011) beskriver att termen stigma skapades av grekerna för att beteckna kroppsliga tecken vilka påvisade något ovanligt eller nedsättande i en individs moraliska status. På den tiden märktes individer på olika sätt med tecken för att kunna urskilja dessa individer som utstötta och någon som bör undvikas. Idag används termen i syfte till den sociala utstötning som ett fenomen orsakar och som är kopplade till de värderingar av sociala roller som samhället har. Ofta handlar det om negativa attityder kring attribut som anses avvikande gällande etnicitet och fysiska och psykiska sjukdomar. Samhälleliga strukturer möjliggör en kategorisering av människor, där olika egenskaper uppfattas som vanliga eller naturliga för medlemmarna inom kategorierna (a.a.). Stigma ses som socialt konstruerat och egenskaper eller företeelser som är föremål för stigmatisering varierar mellan olika tidsepoker och i olika kulturer. I mötet med individer i den sociala miljön används dessa kategorier för att fastställa individers tillhörighet och därmed dennes egenskaper såsom social identitet, sociala status och personliga egenskaper. Besitter individen en egenskap som gör hen olik de övriga i samma kategori kan dessa egenskaper betraktas som mindre önskvärt. Individen reduceras genom stigmatiseringen till

denna enskilda egenskap, en avvikelse som tillskriver densamma dess sociala identitet, något som individen successivt själv också kommer att identifiera sig med (a.a.). Individen ifråga reduceras därmed från en fullständigt "normal" person till att bli en utstött. Att på detta vis bli stämplad innebär ett stigma, i synnerhet när effekten av det innebär att personen betraktas som oförmögen, oduglig och begränsad. De karaktärer som tillskrivs individen genom visuella intryck behöver dock inte stämma överens med hans faktiska sociala identitet. Den som anses vara avvikande kan själv anse sig vara normal och när denne upptäcker att de andra ser på hen som annorlunda uppstår en diskrepans mellan hans faktiska, det vill säga sociala, identitet. Det är i denna diskrepans som stigmat uppstår. I individens upptäckt kan skam över den egna personen tillsammans med andras behandling av hen som ofta är reducerande bidra till dennes livsvillkor inskränks och kan leda till en nedvärdering av sig själv.

3.4 Motivering av valda teories relevans för studien

Socialkonstruktivismens relevans för vår studie ligger i utgångspunkten om att vår kunskap om verkligheten är socialt konstruerad. Vidare betonar socialkonstruktivismen att meningsskapandet i den sociala processen sker mellan människor och presenteras genom språk, bilder och berättande, därför genom att studera hur psykisk ohälsa konstrueras i de spelfilmer vi valt ut, kan de tänkas att uppfattningar om psykisk ohälsa kan synliggöras. I vår studie ligger relevansen för begreppet normer och normalitet i att undersöka om filmerna skildrar psykisk ohälsa på ett sätt som uttrycker att de betraktas som utanförstående. Genom att studera och synliggöra detta kan maktstrukturer om vilka som har befogenheter att bestämma regler och normer synliggöras. Vi kommer på så vis även studera om det finns några stigmatiserande uttryck gentemot karaktärerna med psykisk ohälsa.

4. METOD

Av den anledningen att vi vill generera en förståelse kring hur framställningen av psykisk ohälsa ser ut i spelfilm så har vi valt en kvalitativ ansats för vår studie då kvalitativa metoder är menade att ge en fördjupad förståelse vad gäller uppfattningar, attityder och idéer om samhällsliga fenomen (Bryman, 2011). Därefter bestämde vi oss för att använda oss av analysen kvalitativ innehållsanalys. Med innehållsanalys menas en metod för textanalys i vilken forskaren systematiskt bryter ner och kategoriserar delar av textinnehållet för att besvara bestämda forskningsfrågor. Avsikten är att kunna undersöka ett större textmaterial på ett konsekvent sätt för alla dess delar (Boréus & Bergström, 2018). Innehållsanalys förekommer brett bland både samhällsvetenskap och medie- och kommunikationsvetenskap. Boréus & Bergström (2018) menar att kvalitativ innehållsanalys ofta inbegriper komplexa tolkningar där forskarens tolkningar tenderar att variera i sin komplexitet beroende på studie och studieområde. Vidare är innehållsanalys lämplig för att finna mönster i empiriskt material. Vill man exempelvis finna mönster genom att jämföra texter från olika tidpunkter så använder man ofta någon typ av innehållsanalys. På så vis lämpar sig även innehållsanalys för att undersöka eventuell förändring över tid (a.a.). Eftersom vår studie syftar till att undersöka om och hur skildringen av individer med psykisk ohälsa förändrats över tid fann vi det än mer applicerbart att använda innehållsanalys. I synnerhet eftersom vi är intresserade över att se vilka likheter och skillnader vi kan urskilja gällande mönster i skildringen i spelfilmerna.

4.1 Ursvalsprocess

Vår studie innefattar en bestämd kategori av film, därför har vi använt oss utav ett så kallat målstyrt urval. Ett målstyrt urval är ett icke-sannolikhetsbaserat urval, det vill säga att populationen inte är slumpmässigt utvald, där man utgår ifrån sitt syfte och sina forskningsfrågor när man väljer analysenhet för sin studie (Bryman, 2011). Våra urvalskriterier för vår studie var följande:

- Spelfilm som enda analysenhet. Strukturen och uppbyggnaden i spelfilmer tenderar att vara förhållandevis lika vilket gör empirin enklare att analysera (Selby & Cowdery, 1995). Att kombinera två olika medieformer såsom serier och spelfilm, som vi inledningsvis hade vissa funderingar på att göra, hade varit svårt i relation till vår studies tidsram för att det hade krävt en djupare och bredare analys av medieformernas varierande konstruktioner.
- Uttalad psykisk ohälsa hos karaktären/-erna i filmen. Det för att tittarna nödvändigtvis inte annars kopplar ett visst beteende eller en viss handling hos karaktären/-erna till psykisk ohälsa.
- Filmer med stort genomslag, det vill säga har fått höga betyg av kritiker och som har fått stor medial och samhällelig uppmärksamhet. Vi ansåg det här var viktigt av den anledningen att de då mest sannolikt har setts av fler människor än de filmer som inte har nått lika stor framgång, vilket följaktligen innebär att de filmerna har präglat fler människors syn och kulturella förståelse kring psykisk ohälsa.
- Som vårt syfte redan avslöjat så var ett urvalskriterium att det skulle vara två äldre filmer och två nyare filmer. När vi skulle välja de äldre filmerna så försökte vi helt enkelt hitta så gamla filmer som möjligt som fått stort genomslag och samtidigt var lämpliga för vår studie. Vid valet av de nyare ville vi att de inte skulle vara äldre än 10 år för att det annars finns en risk att de inte kan klassas som nya.

En beskrivning och presentation av de filmer vi har valt ut för vår studie kommer att ges under resultatavsnittet.

4.2 Datainsamling

Datainsamlingen påbörjades genom internets största och äldsta filmdatabas *IMDB.com*. Vi inledde vår sökning genom att i hemsidans sökruta skriva in nyckelordet *mental illness*. Sökningen gav 1781 st träffar. Vi valde sedan alternativet *Feature Film*, vilket minskade antalet träffar till 1151 st. Av den anledningen att ett av våra urvalskriterium var att filmerna skulle ha hög popularitet och stor spridning, så valde vi ett senare sorteringsalternativet *sort by popularity*, där de mest populära filmerna presenteras överst, för att underlätta vår sökning. Av alla de träffar vi fick granskade vi, genom att titta på trailers och mottagande, 25 st filmer vars innehåll vi fann relevanta för vår studie. Fyra spelfilmer valdes ut, två äldre och två nyare. De spelfilmer som valdes ut för studien var *One Flew Over the Cuckoo's Nest* (1975), *Halloween* (1978), *Silver Linings Playbook* (2012) och *Joker* (2019).

När filmerna hade valts ut började vi bearbeta dem genom att tillsammans titta igenom dem två gånger vardera för att skapa oss en överblick och helhetsbild av materialet. Efter att vi tittat igenom filmerna och diskuterat innehållet tittade vi på dem en tredje gång för att välja ut de sekvenser som vi fann mest relevanta för vår analys, vilka vi samtidigt skrev ned tidsangivelserna på. Vi valde att dela upp och välja ut sekvenserna utifrån hur individen/-erna med psykisk ohälsa framställs i

spelfilmerna och hur individen/-erna med psykisk ohälsa bemöts av sin omgivning i spelfilmerna av den anledningen att genom att göra den här uppdelningen så kan vi få en mer konkret och således en mer omfattande bild av hur spelfilmerna valt att skildra psykisk ohälsa. Studerar vi endast hur individerna med psykisk ohälsa skildras finns det en risk att vi går miste om värdefull information då bemötandet och attityderna gentemot individerna med psykisk ohälsa kan ge oss en förstärkt bild av hur psykisk ohälsa skildras i stort. Vårt kodningsarbete, som vi redogör för mer ingående under nästkommande avsnitt, utfördes därför även den genom den här uppdelningen. Vilket i sin tur innebär att vi har uppdelade teman därefter och därför även uppdelat resultat. När vi upplevde en mättnad av materialet började vi transkribera de utvalda sekvenserna. I transkriberingsarbetet skrev vi inte bara ned vad karaktärerna sade, utan även hur de uttryckte det, i vilken affekt de sade det, vad de gjorde, den omkringliggande miljön och scenens föreliggande stämning för att fånga sekvensernas helhet. I de sekvenser där det inte förekom någon konversation beskrev vi vad karaktären gjorde, omkringliggande miljö och scenens föreliggande stämning.

4.3 Bearbetning av data

Enligt Boréus & Bergström (2018) så ska en innehållsanalys alltid göras med hjälp av kodning, som efter sorteringen av koderna kommer att mynna ut i större, omfattande teman. Ett kodningsarbete brukar i mindre studier ske manuellt vilken man utför genom att skriva anteckningar i empirins marginaler, därför skrev vi ut våra transkriberingar i pappersformat för att det tillåter oss att göra noteringar direkt i materialet. Vi började vår analys genom att läsa igenom våra transkriberingar ett antal gånger för att sedan diskutera vad vårt material sade på ett övergripligt plan. Vi valde därefter att utföra kodningen var för sig för att få två separata tolkningar och således kunna öka studiens trovärdighet. Kodningsarbetet skedde i form av sifferkoder som vi markerade med färgpennor. När kodningsarbetet var klart jämförde vi våra koder och förde en djupare diskussion kring våra tolkningar av empirin. Vi identifierade mönster i koderna och kunde därefter, efter ett djupgående och utdraget arbete, sammanställa koderna till större teman. Då vi har valt att, som nämndes i föregående avsnitt, separera hur individerna med psykisk ohälsa framställs i spelfilmerna och hur individerna med psykisk ohälsa bemöts av sin omgivning i spelfilmerna så separerades även kodningen därefter och således även de utmynnande temana. Av den anledningen att vår studie går ut på att identifiera eventuella likheter och skillnader i hur de äldre respektive de nya spelfilmerna skildrar psykisk ohälsa har kodningsarbetet även gått ut på att försöka utläsa detta. Resultatet kommer därför att presenteras utefter de likheter och skillnader vi har sett i framställningen av individerna med psykisk ohälsa och i hur bemötandet av individerna med psykisk ohälsa ser ut. Vår övergripande tolkning och analys av vår empiri har utgått från teorin om socialkonstruktivism samt begreppen normer och normalitet och stigma.

4.4 Etiska överväganden

I vår studie använder vi material som redan publicerats offentligt i form av spelfilm. På så vis omfattas inte den här studien på samma sätt av de grundläggande etiska aspekter som annars behövs tas i beaktande vid forskning, så som informationskrav, samtyckeskrav, krav på konfidentialitet och nyttjandekrav (Vetenskapsrådet, 2020). Detta innebär att deltagare i studien har rätt till korrekt information, bestämma över deras medverkan, att personuppgifter enbart får användas i studiens syfte, samt att de ska behandlas konfidentiellt. Eftersom spelfilm innehåller fiktiva karaktärer och är en berättelse så blir det inte

nödvändigt och heller inte rimligt att utgå ifrån grundprinciperna för denna studie. Dock så kan vi behöva vara ansvariga för de analyser och fynd som vi kommer fram till i vår studie. I vår studie kommer de fiktiva personerna och handlingen att analyseras och inte skapare eller skådespelare var för sig. Den syftar inte heller till att ställa specifika skapare eller skådespelare som ansvariga för eventuella stigmatiserande och felaktiga skildringar av psykisk ohälsa. Vi har emellertid varit aktsamma med att beskriva filmen på ett sätt som riskerar att sära eller kränka individer som på ett eller annat sätt identifierar sig med karaktärerna i filmen.

5. RESULTAT

Nedan presenteras studiens resultat. Avsnittet påbörjas emellertid med att presentera spelfilmernas handling, mottagande och eventuella priser under benämningen *material* för att göra det lättare för läsaren att kontextualisera resultatet. Resultatet kommer därefter att presenteras utifrån de likheter och de skillnader som har kunnat urskiljas i spelfilmerna. Med skillnader menas den eventuella förändring och den utveckling som har identifierats mellan de äldre och de nya filmerna. Under dessa två rubriker kommer därför endast identifierade teman ur de nya filmerna att presenteras.

5.1 Material

5.1.1 *One Flew Over the Cuckoo's Nest (1975)*

One Flew Over the Cuckoo's Nest är en dramafilm med inslag av komedi regisserad av Milos Forman som i USA hade premiär år 1975. I Sverige släpptes filmen den 26 februari året därpå, under titeln *Gökboet* (IMDB, 2020). Filmen är en komisk tolkning mot det etablerade synsättet av individuell anpassning i samhället som släpptes under tiden då den antipsykiatriska rörelsen skapade rubriker världen över. Huvudkaraktären McMurphy spelad av Jack Nicholson är en karismatisk man som spelar galen för att undgå fängelsearbetet som han är dömd till. McMurphy sänds i handfängsel till statens mentalsjukhus för utvärdering där McMurphy förväntar sig en mer komfortabel tillvaro. Vistelsen präglas dock av ett maktspel mellan honom och sjuksköterskan Ratched spelad av Louise Fletcher. Mrs Ratched och McMurphy är varandras värsta fiender då Ratched är en myndighetsfigur som framtonar förnuft, ordning och ett korrekt beteende. McMurphy i sin tur vill helt enkelt leva som han vill och genom det är han inte sen på att utmana systemet. I flera sekvenser i filmen utmanar McMurphy avdelningens struktur och får även sina medpatienter att uppmärksamma de förtryckande förhållandena som de lever under. Den institutionaliserade underkastelsen tydliggörs särskilt när McMurphy förstår att många av patienterna är där av "fri vilja". Efter detta intensifieras McMurphys motstånd för att undergräva Ratched's auktoritet och samtidigt förs en dialog kring huruvida patienterna verkligen hör hemma på avdelningen. Ratched svarar på motståndet genom att använda sin makt genom olika förtryckande metoder för att få kontroll och ordning på de stökiga patienterna. *One flew Over the Cuckoo's Nest* är en klassiker som fått enorm spridning världen över. På IMDB filmen relativt högt då den fått 7,8/10 i betyg. Filmen har bland annat vunnit fem Oscars, däribland för Bästa film, och sex Golden Globes.

5.1.2 *Halloween (1978)*

Halloween är en thriller/skräck film regisserad av John Carpenter som hade premiär 1978 (IMDB, 2020). Filmen utspelar sig år 1978 i staden Haddonfield under högtiden halloween. Den inleds med en tillbakablick till 1963 där Michael Myers mördar sin storasyster Judith under natten till halloween. Efter detta, bara 6

är gammal, hamnar Michael på mentalsjukhuset Smith's Grove där han under 15 år behandlas av Dr. Samuel Loomis. År 1978 rymmer Michael från sjukhuset. Dr Loomis som är säker på att Michael tänker återvända till staden varnar polischefen Lee och tillsammans letar de efter Michael. Tittarna får följa hur Michael beger sig tillbaka till staden och hans efterföljande av tonårgänget Laurie, Lynda, Annie och Bob. Michael är under hela filmens gång iklädd arbetsoverall och en vit mask. Michael säger inte ett ord under hela filmen och under halloweennatten utspelas flera skräckscener. Halloween ses som en klassiker som fick ett stort genomslag världen över. Den har flera efterföljande filmer. På (IMDB) rankas den ganska högt där den fått 7,8/10 i betyg, filmen har vunnit 6 olika priser.

5.1.3 *Silver linings playbook* (2012)

Silver Linings Playbook är en blandning av genrerna drama/komedi/romantik. Filmen är regisserad av David O. Russell och hade premiär 2012. I Sverige släpptes den 27 februari 2013 under titeln *Du gör mig galen!* (IMDB, 2020). Huvudkaraktären Patrick, Pat, Solitano, spelad av Bradley Cooper, har bipolär sjukdom och filmen inleds med att han blir villkorligt släppt efter åtta månaders behandling på en psykiatrisk klinik. Pat har en begränsningsorder gentemot sin fru efter att grovt ha misshandlat mannen som hans fru var otrogen med. Pat flyttar hem till sina föräldrar, fast besluten om att få ordning på sitt liv och att få sin fru tillbaka. Pat träffar regelbundet sin terapeut Dr Patel spelad av Anupam Kher. Under en middagsbjudning blir Pat introducerad för sin vän Ronnies svägerska Tiffany, spelad av Jennifer Lawrence, som är en ung, arbetslös änka med egna psykiska svårigheter, bland annat sexmissbruk. Under filmens gång utvecklar Tiffany och Pat ett speciellt förhållande präglad av både hat och kärlek där de både hjälper varandra och konfronterar varandras svårigheter. Filmen har fått betyget 7,7/10 på IMDB och Jennifer Lawrence fick en Oscar för Bästa kvinnliga huvudroll för rollen som Tiffany, samt nominerats till flera andra priser.

5.1.4 *Joker* (2019)

Joker är en amerikansk drama/thriller/kriminalfilm regisserad av Todd Phillips som hade premiär i både USA och Sverige den 4 oktober 2019. Filmen utspelar sig år 1981 i den fiktiva staden Gotham City där tittarna får följa Arthur Fleck, spelad av Joaquin Phoenix (IMDB, 2020). Arthur är en fattig man som arbetar som clown men som drömmer om ett liv som ståuppkomiker som han kvällstid försöker lyckas med. Han möts emellertid av hånande skratt, förakt, dömande blickar och grymhet av publiken. Arthur lider utav en ospecificerad, outtalad sjukdom som bland annat medför att han hallucinerar och får okontrollerade skrattanfall när han befinner sig i tryckta och stressade situationer. Detta blir han också hånad för i sociala situationer. Han har regelbunden samtalskontakt med en person som även förskriver och hjälper honom med hans mediciner. Arthur bor hemma hos sin mamma och hjälper henne med hennes dagliga livsföring och omvårdnad. Under filmens gång får vi se Arthur gå från att vara en ödmjuk man som kämpar för acceptans och framgång till att sakta formas till en individ med starka negativa känslor gentemot samhället och människor omkring honom som behandlat honom illa. *Joker* fick ett stort genomslag och flera utmärkelser, där skådespelaren Joaquin Phoenix bland annat vann en Oscar för bästa manliga huvudroll för sin roll som Arthur. På IMDB rankas filmen högt där den fått 8,5/10 i betyg.

5.2 Skildringen av individerna med psykisk ohälsa: Likheter

Tre övergripande teman i skildringen av individerna med psykisk ohälsa har kunnat urskiljas. Dessa teman är *barnslig, utmanande och socialt överskridande beteende och farlig*.

5.2.1 Barnslig

Ett återkommande inslag i samtliga filmer, förutom i filmen Halloween, var att individerna med psykisk ohälsa ofta framställdes på ett sätt som kan uppfattas som barnsligt. Med barnslig menar vi karaktärsdrag vi normalt kan förvänta oss av små barn, och mindre sällan hos vuxna. Vi syftar här på egenskaper hos karaktärerna såsom gnällig, lättimponerad, lägre intelligensnivå och osjälvständig.

I en sekvens ur *One Flew Over the Cuckoo's Nest* som utspelar sig tidigt i filmen sitter patienterna och spelar poker runt ett bord på avdelningen. Martini har precis ställt sig upp från stolen för att följa efter McMurphy, som precis retsamt har visat en kortlek som pryds med lättklädda kvinnor, och avbryter således spelet.

(...) Cheswick tittar frågande på Martini och säger: "Aren't you gonna play?" med en gnällig och en aning sårad röst. Harding vänder sig även han mot Martini och säger bestämt men frågande: "What's the matter with him?" Cheswick frågar igen, gnälligt och uppjagat: "Aren't you gonna play, Martini?" Harding säger "What's..?". Cheswick fortsätter vädjande: "Martini? I wanna play"(...) Billy som också spelar reser sig från bordet. Cheswick tittar oroligt efter dem. Cheswick: "Billy? Billy? I wanna win some...I...". Cheswick tittar förvirrat och ängsligt på dem som gått från bordet. Harding säger uppmanande till Cheswick: "Get a grip on yourself, will you?" (00.08.13-00.08.29).

Vad som kan tolkas som en barnslig egenskap hos Cheswick i den här sekvensen är hans sätt att uttrycka sin besvikelse över spelets abrupta slut. Han uppträder överdrivet ängsligt och pratar med en gnällig, barnslig röst och är på gränsen till tårar. Det här intrycket förstärks genom Hardings uppfostrande sätt att tala till Cheswick.

I en sekvens ur filmen *Joker* dagdrömmer Arthur om att han sitter i publiken på Murray Franklin Show, en mycket omtyckt och välkänd show i staden Gotham. Showen har precis börjat när Arthur skriker ut från publikhavet att han älskar Murray varpå showen avbryts och Arthur får strålkastaren riktad på sig. Murray ber därefter Arthur att ställa sig upp.

(...) Arthur reser sig förvånat men glatt upp och lägger armarna bakom ryggen. Publiken applåderar. Murray frågar "What's your name?". Arthur, som fortfarande står med armarna bakom ryggen och nu även har börjat vrida sig fram och tillbaka, svarar med en blyg, ljus och tillgjort barnslig röst "Hi, Murray. Arthur...My name's Arthur" och tittar sig omkring med glittrande ögon som i ett försök att smicka publiken. Murray säger "Oh, okay, well there's something special about you, Arthur, I could tell, Where are you from?". Arthur ler förtjust och svarar sedan "I live right here in the city ... " han avbryter sig, tittar léendes upp i taket och fortsätter "... with my mother". Publiken brister ut i skratt varpå Arthurs léende försvinner.. Murray tar Arthur i försvar "Okay, hold on, hold on. There's nothing funny about that. I lived with my mother before I

made it, just me and her. I'm that kid whose father went out for a pack of cigarettes and he never came back". Arthur ser allvarligt på Murray och säger försäkrande "I take good care of my mother" med en trumpen röst och tittar sedan argt på publiken. Murray fortsätter "All that sacrifice, she must love you very much". Arthur svarar nöjt med glittrande ögon "She does, she always tells me to smile and put on a happy face. She says I was put here to spread joy and laughter" (00.12.43-00.14.12).

Arthurs framställs som väldigt barnlik genom hans blyga, ljusa och tillgjort barnsliga röst som genomsyrar hela sekvensen.

5.2.2 Utmanande och socialt överskridande beteende

Ett utmanande och socialt beteende hos karaktärerna med psykisk ohälsa var även det ett genomgående tema. Vad som tolkades som utmanande och socialt överskridande beteende var karaktärsdrag såsom provocerande, utåtagerande och impulsiv. Svårigheter med känsloreglering och överträdande av förväntade sociala normer var också tydliga egenskaper. Beteendet kunde också innehålla en aggressiv framtoning och karaktärerna uppfattades således ofta som besvärliga.

Nedan följer en sekvens ur *One Flew Over the Cuckoo's Nest* där patienterna har en gruppterapisession. Harding innehar ordet och berättar om sitt liv och hans känslor kring det. Harding och karaktären Taber har precis hamnat i ett verbalt bråk på grund av att Taber avbrutit honom i hans berättande.

(...) "Yeah, Harding, you're so fucking dumb I can't believe it." säger Taber till Harding med en irriterad ton och armarna i kors (...). Harding säger "It makes me feel very peculiar, very peculiar when you throw in that". Taber skriker hånande ut "Peculiar?!", varpå en annan patient skriker "What does that mean, peculiar, Harding?", han fortsätter "peculiar? peculiar? peculiar?" som i ett försök att härma Harding och skrattar ännu en gång hånande (...) "Wait a minute you've never heard the word peculiar? Say, what are you trying to say?" säger Harding med en utmanande ton. Taber svarar genom att göra en barnslig grimas och pruttar med tungan (00.17.23-00.21.03).

När Harding berättar om sitt liv uppträder Taber provokativt och utmanande mot honom. Taber och medpatienterna uppfattas som lättantändliga och impulsstyrda genom deras sätt att hantera situationen, de framställs som att de har svårt att reglera sina känslor och har svårt med sociala koder.

I filmen *Silver Linings Playbook* var det utmanande beteendet väldigt framträdande både hos Pat och Tiffany. Pat hamnar ofta i högljudda och hetlevrade situationer där han framställs som impulsiv och har svårt att reglera sina känslor och gör sin omgivning osäker. Tiffany porträtteras ofta som impulsiv och rättfram i samspelet med omgivningen och hon bryter flera gånger de förväntningar som finns gällande vedertagna sociala koder. I den kommande sekvensen befinner sig Pat i väntrummet hos sin terapeut. Pat går fram till receptionen för att anmäla sin ankomst när hans bröllopslåt börjar spelas ur högtalarna.

(...) Pat fryser till, harklar sig och ser plågad ut. "Is that song really playing?" frågar pat receptionisten tydligt plågad. "We have music

sometimes” svarar Receptionisten. “That song is killing me, could you please turn it off?” ber Pat sammanbitet. “I can’t” svarar receptionisten. “What do you mean you can’t?” frågar Pat irriterat och blir mer och mer upprörd. “Well I don’t have the controls, Sorry” ursäktar receptionisten sig. “Did Dr Timbers put you up to this?” frågar Pat argt och uppjagat. De andra människorna i väntrummet följer situationen uppmärksammat. ”Is there a speaker here?” säger Pat och går mot ett tidningsställ. Han kastar omkull tidningsstället i ilska och frustration.

Pat reagerar impulsivt och aggressivt på att låten spelas och det är för oss tydligt att han har svårt att reglera de starka känslor som uppkommer.

5.2.3 Farlig

I filmerna skildrades en del av karaktärerna med psykisk ohälsa med egenskaper som kan tolkas som oberäknliga, hotfulla och farliga. Exempel på detta var att samtliga karaktärer antingen misshandlade, mördade eller förföljde andra. I filmen *One Flew Over the Cuckoo's Nest* var emellertid de handlingar som är våldsamma och kan tolkas som hotfulla en reaktion på individernas upplevda orättvisor gentemot personalens felaktiga och kränkande behandling och kan därför på många sätt kännas berättigade. Men av den anledningen att ett våldsamt och hotfullt beteende oavsett bakomliggande anledning är normöverskridande och generellt anses vara obehagligt och skrämmande placerades det under temat farlig. I filmen *Halloween* var detta tema så genomgående att analysarbetet av skildringen av individerna med psykisk ohälsa endast resulterade i temat farlig då huvudkaraktären Michael konsekvent porträtterades som mordisk, sadistisk och rovdjursliknande.

Följande sekvens är plockad ur öppningsscenen ur filmen *Halloween*. Huvudkaraktären Michael är här sex år gammal. Tittarna följer Michaels förstapersonsperspektiv och vi får till en början följa hur han rör sig utanför sitt hus och observerar sin syster och hennes pojkvän genom fönstret. Pojkvännen lämnar efter en stund huset. Michael går sedan in genom en dörr som leder in i köket, hämtar en kniv ur en låda i köket och rör sig upp för trappan mot systemens rum.

(...) Michael sträcker sig efter en clownmask som ligger på golvet i sin storasysters rum och sätter på sig den. Hans syster Judith sitter halvnaken vid sitt sminkbord och borstar håret. Michael smyger sig närmare bakifrån, ett kort ögonblick senare får hans syster syn på honom i spegeln, vänder sig om och skriker förvånat ”Michael?”. Michael hugger då henne med en kniv flertalet gånger, med hans blick fäst vid kniven, tills Judith faller mot golvet. Michael springer sedan ner för trapporna och ut ur huset där möter han sina föräldrar som precis kommit ut ur bilen och är på väg upp för uppfarten. Föräldrarna ser frågande ut när de får syn på Michael, som nu filmas utifrån, ståendes på uppfarten iklädd clowndräkt med en tom blick och med en blodig kniv i handen (00:05:22-00:07:00).

Av den anledningen att de öppnar filmen på det här sättet är det tydligt att de försöker skapa en kontext som berättar att Michael har varit ond sedan lång tid tillbaka. Han tycks ha en fascination över mördandet då han uppmärksammat följer kniven som hugger sin syster och det förefaller som om att det inte existerar en tillstymmelse av empati hos honom. Michaels likgiltiga, tomma blick vi senare

får se på uppfarten späder på känslan av att han är i avsaknad av empati; att mordet inte har påverkat honom och att han således är en stor fara för andra människor.

I en av sekvenserna ur filmen *Joker* befinner sig Arthur i sin lägenhet och håller på att göra sig iordning för hans medverkan i Franklin Murray Show när hans gamla arbetskamrater Randall och Gary ringer på dörren. De säger att de har kommit dit för att beklaga hans mors bortgång men det visar sig snabbt att hans kollega Randall egentligen har kommit dit för att försäkra sig om att Arthur inte tänker berätta för någon att det var han som hade givit Arthur pistolen som senare hade medfört att Arthur förlorade sitt jobb.

(...)“... Anyway, Joyt said they talked to you and now they’re looking for me, and uh ...” säger Randall nervöst. Arthur vänder sig halvt åt sidan med en likgiltig blick, och tar diskret upp en kniv ur fickan. Han vänder sig tillbaka mot Randall med kniven bakom ryggen. Randall fortsätter med en vädjan i rösten “...I just want to know what you said. Make sure our stories line up, since you’re my boy and uh ...” Arthur avbryter honom “Thank you, Randall, thank you so much.” säger Arthur lugnt och attackerar sedan plötsligt Randall med kniven. Gary skriker av skräck. Arthur hugger Randall häftigt i bröst och mage, drar upp honom mot väggen och fortsätter hugga honom tills han är död. Gary gråter och skriker upprört “Why would you do that Arthur!”. Arthur sätter sig ned och lutar sig mot väggen flämtandes av ansträngning, men till synes mentalt opåverkad av vad han just har gjort.” (01.27.36-01.28.11)

Vad den här sekvensen främst lämnar oss med är en uppfattning av att det är svårt att veta vad man kan förvänta sig av Arthur. Hans plötsliga vändning från att tala lugnt till Randall till att brutalt hugga ner honom skapar inte bara bilden av att han är farlig och har en brist på en empati, men också att han är förrädisk och oberäknelig. Vi tittare kan ana vad som är på väg att hända eftersom vi får se när Arthur plockar upp kniven och håller den gömd bakom ryggen, men eftersom Arthurs yttre avspeglar ett lugn är det svårt att veta vad hans nästa drag kommer att vara vilket således kan förvirra tittarna.

5.3 Bemötande och attityder gentemot individerna med psykisk ohälsa: Likheter

När de bemötanden och attityderna som omgivande karaktärer hade gentemot individerna med psykisk ohälsa i filmerna analyserades identifierades tre teman. Dessa benämns som *ett paternalistiskt förhållningssätt, distanstagande* samt *kränkande och dömande attityder*.

5.3.1 Ett paternalistiskt förhållningssätt

Ett genomgående tema i samtliga filmer var att individerna med psykisk ohälsa inte bemöttes som människor med integritet och rättigheter, utan reducerades istället ned till objekt för någon annan att kontrollera och bestämma över. Detta bemötande bestod många gånger av att de övriga karaktärerna hade en översittarattityd samt att individerna inte togs på allvar, utan mer eller mindre behandlades som någon som inte vet sitt bästa eller kan ta vara på sig själv.

Temat om paternalism var särskilt betonat i *One Flew Over the Cuckoo’s Nest* eftersom individerna med psykisk ohälsa befann sig på en institution. I sekvensen nedan står patienterna i kö till en glaslucka för att få sina

mediciner tilldelade av sjuksköterskan Pilbow. Det är nu McMurphys tur att få sin medicin.

(...) "Mr McMurphy, your medication" säger Pilbow och sträcker fram en kopp med mediciner. "huh?" säger McMurphy och tittar ner i koppen "What's in the horse pill?" fortsätter han. "It's just medicine, it's good for you" svarar Pilbow med ett léende. "Yeah, but I don't like the idea of taking something if I don't know what it is" säger McMurphy artigt men bestämt. "Don't get upset, Mr McMurphy" svarar Pilbow lugnt. "I'm not getting upset, Miss Pilbow, it's just that I don't want anyone to try and slip me saltpeter, you know what I mean?" säger McMurphy med ett listigt léende och bankar under disken. Mrs Ratched ger sig nu in i diskussionen "It's all right, Nurse Pilbow, if Mr McMurphy doesn't want to take his medication orally, I'm sure we can arrange that he can have it some other way" säger hon och tittar menande på McMurphy. McMurphys léende försvinner från hans ansikte och han tittar nu på Mrs Ratched allvarligt. Ratched fortsätter "But I don't think you'd like it, Mr McMurphy". (00.29.04-00.29.42).

När McMurphy ställer den fullt adekvata frågan om vad medicinerna innehåller tolkar vi det som att han blir bemött som ett barn som gör bäst i att förbli ovetande om medicinernas innehåll. McMurphys autonomi blir här fråntagen och han tvingas genom ett underförstått hot att ta medicinen.

I *Silver Linings Playbook* synliggörs den paternalistiska attityden i bemötandet av Pat och Tiffany i en sekvens vid en middagsbjudning hos Pats vän Ronnie och hans fru Veronica, som också är Tiffanys syster.

(...) Tiffany ställer sig plötsligt upp vid matbordet och säger "I'm tired, I want to go". Veronica säger "No, no, no. We haven't ... even finished the salad yet, or the duck. I made a fire and ice cake". "I said I'm tired" fortsätter Tiffany övertygande. Tiffany vänder sig mot Pat och frågar "Are you going to walk me home or what?". Pat ser förbryllad ut och frågar "You mean me?". Tiffany svarar menande "Yeah you, You gonna walk me home?" (...) Ronnie och Veronica ser uppgivet på dem och på varandra. Ronnie säger till Veronica "I should drive them home...Um, maybe I should drive them home separately?". Veronica svarar "You can drive them both home, Now." (00.28.22-00.29.26).

Pat och Tiffany bemöts av Ronnie och Veronica som två individer som inte kan ta vara på sig själva. Istället tar Ronnie och Veronica över och pratar om dem på ett sätt som förmedlar att de ska lösa situationen åt dem. De pratar också om hur de ska hjälpa Tiffany och Pat hem likt två barn som inte kan sitta i samma bil. På så vis reduceras Pat och Tiffany till något annat än två vuxna människor med egen autonomi som är fullt kapabla till att lösa situationen och veta vad som är bäst för dem själva.

5.3.2 Distanstagande

I filmerna kunde ett tema som innebar att omgivningen tog avstånd ifrån individerna med psykisk ohälsa urskiljas. Avståndstagandet bland de övriga karaktärerna förstärktes när individerna med psykisk ohälsa uppträdde på sätt som i framställningarna upplevdes som farligt och utmanande men det förekom också

utan att individerna utgjorde någon fara för andra, det vill säga att deras distanstagande gentemot karaktärerna med psykisk ohälsa endast upplevdes vara en följd av stigmatisering.

I följande sekvens ur filmen *Halloween* sitter Michaels läkare Dr Loomis och en sjuksköterska i en bil på väg till den låsta psykiatriska kliniken som Michael i början av filmen är inlagd på.

(...) Sköterskan säger till Dr Loomis "Your compassion is overwhelming doctor, what do I give him when we take him in front of the judge?". Dr Loomis svarar "Thorazine". Sköterskan tittar på honom misstänksamt och säger "He'll barely be able to sit up", Dr Loomis tittar tomt ut på vägen framför sig och säger "That's the idea". Sköterskan fortsätter "You're serious about it, aren't you?", "Yeah" svarar Dr Loomis". Sköterskan frågar "You mean you actually never want him to get out?" Dr Loomis svarar lugnt men bestämt "Never, never...never." (00:08:07-00:09:15).

Att Dr Loomis med alla möjliga medel vill hålla Michael inlåst och avskärmad är ett genomgående inslag under hela filmens händelseförlopp. I sekvensen synliggörs Dr Loomis attityd gentemot Michael om att han är en individ som inte ska vistas bland andra människor och han varnar upprepade gånger andra karaktärer i filmen om att inte vistas nära Michael.

Nedan följer en sekvens ur *Silver Linings Playbook*. Pat är ute på en löptur och får syn på sin gamla kollega Miss Metgers vid skolan han brukade arbeta på.

(...) "Miss Metgers!" säger Pat glatt och joggar mot henne. "Oh god, oh god" säger Metgers stressat och skrämt när hon får syn på Pat och börjar snabbt röra sig mot skolans ingång. Pat fortsätter "Nance. It's my lucky day! Look at you working on a Sunday! How are you? Hey!". "What are you doing here?" säger Metgers uppvarvat medan hon trycker sig själv mot väggen till skolan. "I just came by to say hi, I'm ready to work" svarar Pat. "You shouldn't be here" svarar Metgers (...) Metgers försöker stressat få i nycklarna i låset till skolans ingång. "Let me give you a hand, I'm sorry" säger Pat och går fram till henne. "I got it. I got it!" halvt skriker Metgers i rädsla och fortsätter avvärande och trevande "You look good. Did you lose a lot of weight?". "I did, yeah. Thank you" säger Pat glatt medan han lutar sig fram mot henne för att ge henne en kram. "Ah!! Get away from me! Get away!" säger Metgers skräckslaget medan hon lyckas få upp låset och kan gå in genom dörren (00.17.21-00.18.22).

Att Metgers av blotta anblicken av Pat panikslaget rör sig ifrån honom visar tydligt att hon inte vill prata eller vara i närheten av Pat. När hon bemöter honom med rädsla och säger till honom att hon inte vill ha honom nära sig blir det synligt att Pat är en individ som man gör bäst i att hålla på avstånd.

5.3.3 Kränkande och dömande attityder

Ett tema som berörde olika direkt stigmatiserande uttryck från de övrigas karaktärernas bemötande och attityder gentemot individerna med psykisk ohälsa kunde urskiljas i filmerna. Dessa innehöll bland annat verbala kränkningar och

förlöjliganden, dömande attityder, samt att man inte ville bli betraktad med dem och att individerna på så vis framställs som udda. I temat kunde vi även se att övriga karaktärer hade förväntningar och en misstänksamhet om att individerna med psykisk ohälsa skulle begå handlingar som räknas som normbrytande och felaktiga.

I filmen *Joker* blir Arthur i flera sekvenser varse om andras syn på honom med hänvisning till att han är udda. I följande sekvens har Arthur blivit inkallad på chefens kontor efter en incident där en skylt försvann som tillhörde jobbet när Arthur blev misshandlad av ett gäng ungdomar under arbetstid.

(...) Chefen inleder "Look, I like you Arthur, you know a lot of the other guys they think you're a freak". Chefen fortsätter "But I got another complaint, it's starting to piss me off! Kenny's Music, the guy said you disappeared and never even returned the sign". Arthur svarar "Because I got jumped, didn't you hear?". Chefen ser misstrogen ut och fortsätter "For a sign? That's bullshit, It doesn't even make sense, just get him his sign back". Arthur ser förbryllad och oförstående ut och frågar med en lugn och aning sårad röst "Why would I keep the sign?". Chefen svarar "How the fuck do I know?" (...) Chefen fortsätter sedan "The other guys, they don't feel comfortable around you, Arthur, because people think you're weird, okay? And I can't have that around me..." Chefens röst blir mindre och mindre tydlig, för att sen övergå till ett ohörbart mummel i bakgrunden som i ett sätt att visa att Arthur har zoomat ut mentalt. Kameran är fäst vid Arthurs ansikte som tittar på chefen med en tom blick och med ett léende på läpparna (00.17.48-00.18.47).

Att Arthur är en individ som andra uppfattar som annorlunda och udda, samt att andra är obekväma kring honom är i denna sekvens tydlig. De ord som används för att beskriva honom gestaltar en kränkning av Arthur, som Arthur genom hans sårade röst och förvånade ansikte visar att han blir tydligt ledsen av. Även om Arthur förklarar hur skylten försvann misstänkliggörs han och tas inte på allvar.

I en scen i *Silver Linings Playbook* dyker Tiffany upp hemma hos Pat för att konfrontera honom över att han inte dykt upp på dansträningen som lovat, vilket gjorde henne arg och besviken. De börjar argumentera framför Pats familj och vänner. Tiffany vänder sig sedan mot hans familj.

(...) "I'm Tiffany by the way." Dolores ser besvärad ut, likaså de andra i rummet. Patricio lägger sig i argumentationen "What is this craziness with Tiffany Maxwell?" frågar han Pat irriterat "It's no craziness, I told you I was doing this thing with her!" säger Pat argt. När Tiffany hör Patricio säga detta tittar hon argt på honom. Pat och Patricio pratar upprört i mun på varandra en stund. Patricio säger sedan "When you started spending time with her, it all fell apart. This is the reason right here!" och pekar på Tiffany (01.27.04-01.27.19).

Det är tydligt att det finns ett ogillande kring Tiffany som person och hon blir här öppet kränkt av de övriga karaktärerna som använder nedvärderande uttryck när de talar om henne. Hon blir även misstänkliggjord som orsaken till varför Pat har hamnat i trubbel.

5.4 Skildringen av individerna med psykisk ohälsa: Skillnader

Ur ett brett och generellt perspektiv kunde det anas att de i de nyare filmerna försökte gestalta en förståelse av psykisk ohälsa genom att ge tittarna en inblick i hur det är att leva med olika typer av psykisk problematik och orsakerna bakom dem, både på individnivå och strukturell nivå. Det vill säga, vi fick genom deras inifrånperspektiv följa hur psykisk ohälsa och dess symptom upplevdes för dem, hur känslomässigt påverkade de blev av samhällets marginaliserande av individer med psykisk ohälsa samt hur konsekvenserna av det kunde se ut. Vi fick således upplevelsen av att skildringen av individerna med psykisk ohälsa, och psykisk ohälsa i stort, har gått från att skildras genom ett *utanförskap* till ett visst *innanförskap*. Två återkommande övergripande teman kunde identifieras i skildringen av individerna med psykisk ohälsa, vilka benämns *empati och medmänsklighet* samt *ifrågasättande av orättvisor samhällliga strukturer*.

5.4.1 Empati och medmänsklighet

I både *Joker* och *Silver Linings Playbook* fick individerna med psykisk ohälsa empatiska och medmänskliga egenskaper framträda. Huvudkaraktärerna i båda filmerna hjälpte gärna andra och visade stor förståelse för andras situation. Filmen trädde således utanför de rådande stereotypiska föreställningarna om att individer med psykisk ohälsa bland annat är oberäkneliga, socialt inkompetenta samt empatilösa (Nairn, 2007), och mänskliggjorde individerna med psykisk ohälsa.

I en sekvens ur *Joker* sitter Arthur på en buss. Framför honom sitter en liten pojke bakåtvänd och tittar på honom.

Arthur börjar busa med pojken genom att göra roliga gester och ansiktsuttryck för att få pojken att skratta. Pojken skrattar och ler mot honom (00.07.41-00.09.10).

Arthur visar här att han ser pojken och försöker att göra pojken glad genom sitt uppträdande. Han skildras således som en medmänniska i sitt kontaktsökande bland sin omgivning.

I *Silver Linings Playbook* skildras både Pat och Tiffany med egenskaper som empatiska och hjälpsamma. Innan sekvensen som följer nedan har Tiffany och Pat haft ett högljutt gräl inne på en restaurang och har nu hamnat ute på gatan.

(...) Tiffany vänder sig mot Pat som är märkbart stressad efter bråket, bröllopslåten spelas upp i hans huvud och han ser ångestfylld och plågad ut. Tiffany säger "Come here. What are you gonna do about that song, huh? Gonna go your whole life scared of that song? It's a song. Don't make it a monster. Come on, breathe. There's no song. There's no song. There's no song playing". Tiffany får Pat att blunda och börja ta några djupa andetag för att försöka lugna ned sig själv. Tiffany fortsätter hjälpsam och stöttande "That's it. That's it. Do it more. There you go". Pat lyckas lugna ned sig och sången i hans huvud slutar spela (00.50.03-00.51.14).

Tiffany går från att vara väldigt upprörd på Pat till att visa att hon förstår att Pat har det jobbigt och finns där för att stötta honom och hjälpa honom ur sin vanda. Tiffany skildras på så vis som empatisk och medmänsklig.

5.4.2 Ifrågasättande av orättvisor och samhällliga strukturer

I *Silver Linings Playbook* och *Joker* ifrågasatte ofta karaktärerna med psykisk ohälsa samhälleliga strukturer som handlade om sociala normer om vad som anses normalt/onormalt och vem som har rätten att hävda vad som är rätt och vad som är fel. Karaktärerna ifrågasatte också de övriga karaktärernas kränkande och stigmatiserande bemötande och attityder.

I en sekvens ur *Silver Linings Playbook* har Pat precis varit ute på en löprunda. När han kommer hem igen sitter Patricio, Danny, Ronnie och en vän till Pats pappa i vardagsrummet och tittar på en match i amerikansk fotboll.

Patricio säger till Pat "Come sit down. Don't disappear doing god knows what with that Tiffany Maxwell". Pat stannar upp och svarar "Dad, dad, dad. She's my friend. Why would you say that?". Ronnie fyller i "Oh, she's a mess. You gotta be careful. She does a lot of therapy." Pat går i försvar och svarar "I go to a lot of therapy, Ronnie. What are you trying to say?" med ett irriterat och menande tonläge. "I'm just saying..." svarar Ronnie och ser lite besvärad ut. Pat fortsätter "that I'm messed up? Will you stop judging people? You judge everybody. You're the one who has a messed-up marriage" (00.59.34-00.59.57).

I sekvensen synliggör och ifrågasätter Pat de övriga karaktärernas kränkande och stigmatiserande attityder gentemot psykisk ohälsa och att behöva terapeutisk hjälp. Pat försöker också understryka att det är dumt att värdera andras svårigheter kring psykisk ohälsa som värre än andra svårigheter i livet.

Nedan följer en kärnfull och stark sekvens plockad ur en scen från filmen *Joker*. Arthur medverkar i Murray Franklin Show. Han har en kort stund tidigare erkänt att det var han som utförde det medialt uppmärksammade spårvagnsmordet på tre män.

(...) "Let me get this straight, you think that killing those guys is funny?" frågar Murray irriterat. Arthur nickar och säger allvarligt "I do. And I'm tired of pretending it's not. Comedy is subjective, Murray. Ain't that what they say? All of you, the system that knows so much, you decide what's right or wrong, the same way you decide what's funny or not." Murray frågar förvirrat "OK. I think ... I might understand that you did this to start a movement? To become a symbol?" Arthur svarar "Come on, Murray. Do I look like that kind of clown that can start a movement? I killed those guys because they were awful. Everybody is awful these days. It's enough to make anyone crazy." säger Arthur medan han försöker hålla tillbaka sina tårar. Murray fortsätter "OK, so you're crazy? That's your defense for killing three young men? Because they were mean to you?" frågar han irriterat. Arthur svarar "No. They couldn't carry a tune to save their lives." Publiken stönar upprört. Arthur hymlar, suckar högt och fortsätter med hög röst "Why is everyone so upset about these guys? If it was me dying on the sidewalk you would walk right over me. I pass you everyday and you don't notice me. But these guys, what, because Thomas Wayne would cry over them on TV?" (01.40.51-01.45.50).

Vi tolkar den här sekvensen som att Arthur försöker få Murray och publiken att inse orättvisan i att samhällsstrukturer gör skillnad på människor och människor.

Att samhällsstrukturer konstruerar vad som är rätt och fel och därför genererar en marginalisering av de människor som inte tillhör normen.

5.5 Bemötande och attityder gentemot individerna med psykisk ohälsa: Skillnader

Under den här rubriken kommer endast ett tema att presenteras som enbart har kunnat urskiljas i filmen *Silver Linings Playbook*, gällande skillnaderna i de övriga karaktärernas bemötande och attityder gentemot individerna med psykisk ohälsa. Dessa benämns *medmänsklighet och närmande*.

5.5.1 Medmänsklighet och närmande

Medmänsklighet och närmande syftar till att karaktärerna visade empati, förståelse och hjälpsamhet gentemot individerna med psykisk ohälsa. Det fanns också ett närmande och accepterande av individerna vilket bidrog till att individerna blev betraktade som en hel människa istället för att bli reducerad till sin psykiska ohälsa och dess avvikelser.

I en sekvens från *Silver Linings Playbook* synliggörs temat när Pat får syn på sin terapeut Dr Patel utanför en fotbollsarena inför en fotbollsmatch.

”Dr Patel!” ropar Pat han glatt. Dr Patel ser Pat och brister ut i ett stort léende. “Hey Pat! Hey!” säger Dr Patel och sträcker sig fram och kramar om Pat. Pat ser glad men förvånad ut och frågar “What are you doing here?”. Dr Patel svarar “You know, we must beat the Giants my brother”. “I’m not supposed to see you right? Outside the office? Is that illegal?” säger Pat frågande med ett léende. Dr Patel svarar “Today, I’m your brother in green, not your therapist. I’m so happy to see you! Wonderful that you’re here!” Dr Patel sträcker sig fram och tar tag i Pats axlar i en broderlig gest (01.23.22-01.23.56).

I sekvensen är det tydligt att Dr Patel blir uppriktigt glad av att se Pat och bemöter honom med värme och närmande. När Pat blir överraskad och undrar om det är tillåtet så tydliggör Dr Patel att Pat inte bara är en patient med svårigheter utan att han också är en medmänniska.

6. DISKUSSION

Diskussionsavsnittet inleds med en *metoddiskussion* för att sedan övergå till *resultatdiskussion*. Därefter följer *slutsats* och ett avslutande avsnitt om *förslag på vidare forskning*.

6.1 Metoddiskussion

Studien är utförd med en kvalitativ ansats där metoden innehållsanalys var den metod vi fann lämpligast utifrån studiens syfte eftersom den möjliggör en fördjupad förståelse kring samhällsliga fenomen, däribland psykisk ohälsa. Innehållsanalys kan utföras med både en kvalitativ och en kvantitativ ansats, men i realiteten görs inte någon tydlig distinktion mellan dessa. Dock har vi valt att använda oss av en kvalitativ innehållsanalys för att kunna göra mer komplexa tolkningar utifrån de meningsuttryck som spelfilmerna förmedlade (Bryman 2011 & Boréus & Kohl 2018). Om vi hade använt oss av en kvantitativ innehållsanalys hade vi inte haft utrymme till att göra de tolkningar som behövdes för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Som forskare är det svårt att vara helt objektiv

och det finns risk för att författarna misstolkar empirin (Bryman, 2011). Selby & Cowdery (1995) poängterar i sin litteratur att sättet vi läser en visuell bilds meningsbärande påverkas av den kulturella kunskap vi besitter. För att undvika att studiens resultat skulle bli för godtyckligt påverkad av författarna fördes en ständig diskussion sinsemellan om tolkningen i bearbetningen av empirin. Kodningen av det transkriberade materialet utförde vi inledningsvis var för sig för att sedan jämföra och diskutera de tolkningar som gjorts bland de sekvenser vi fann mest tongivande. Bland de teman som identifierats stämde vi flera gånger av med materialet för att säkerställa tolkningarna. Vilket var ett sätt för oss att öka trovärdigheten. Risken för misstolkade av de utvalda citat som valts ut som exempel utifrån de teman som kunnat synliggöras finns såklart fortfarande. Som Selby & Cowdery (1995) beskriver kan inte mediatexten reduceras till en enda kvalitativ mening utan kommer tolkas på olika sätt av olika individer. Att studera mediatexter och i vårt fall spelfilm är komplext att analysera och var också helt nytt för författarna. Det har medfört att tidsåtgången för databearbetningen varit stor, eftersom det inte enbart är text utan också en visuell bild som förmedlas. Med anledning av detta kan de utvalda sekvenserna skilja sig från våra transkriberingar, eftersom de är mer målande och beskrivande för att läsaren ska förstå kontexten.

Av de medieformerna som valdes var samtliga spelfilmer, vilket innebär att strukturen och uppbyggnaden var förhållandevis lika och på så vis enklare att analysera (Selby & Cowdery, 1995). Vi förde ett resonemang kring det faktum att spelfilmerna hade olika genrer, vilket kan ha påverkat hur skildringen av individerna med psykisk ohälsa ser ut utifrån skaparens intention i spelfilmerna. Då vi har olika genrer kan detta bidra till att vi fått en större bredd på hur skildringen av psykisk ohälsa ser ut. De nya och äldre spelfilmerna skilde sig åt då de nya spelfilmerna var mer omfattande i sitt skildrande medan de äldre var relativt entydiga och mindre komplexa. Vidare vill vi belysa att vi är medvetna om att det troligtvis finns äldre filmer där psykisk ohälsa framställs på ett mer nyanserat sätt och att det likväl är troligt att det finns nya filmer som enbart skildrar psykisk ohälsa på ett felaktigt sätt mot bakgrund av Nairns (2007) och Conways (2016) studier.

Med anledning av att tidsutrymmet för uppsatsskrivningen har varit begränsad så har vi endast använt oss av fyra spelfilmer i denna studie. Detta kan givetvis medföra att generaliseringen av resultatet kan ha blivit påverkad. Vi finner ändå resultatet belysande då spelfilmerna valts ut enligt specifika urvalskriterier och har kunnat generera mycket likheter i framställandet, men även en del skillnader. Huruvida analysen och slutsatserna är överförbart till andra och till ett större antal filmer som skildrar psykisk ohälsa är dock oklart. En upprepande studie med andra filmer hade kunnat få ett annat alternativt mer nyanserat resultat. Tillförlitligheten anses ändå hög då studien utförs genom kvalitativ metod och att forskarens roll och vardagsförståelse tagits i beaktande vid databearbetningen. Valet av teorier som ligger i linje med studiens syfte har använts för att generera en djupare analys vilket gör att trovärdigheten och tillförlitligheten ökar (Boréus & Kohl, 2018). Avslutningsvis så vi är väl medvetna om att vår utbildning inom socialpsykiatri och våra tidigare erfarenheter inom yrkeskategorin har genererat en viss förförståelse och således vårt sätt att genomföra, analysera och dra slutsatser kring vår studie.

6.2 Resultatdiskussion

Nairn (2007) beskriver i sin artikel att media idag är en stor aktör i det moderna historieberättandet, vilket innebär att vi genom att titta på de filmer som skapas i nutid kan få en indikation kring samhällets rådande normer, uppfattningar och attityder om olika typer av fenomen. Vi vågar därför med ett visst självförtroende påstå att de likheter och skillnader vi har kunnat identifiera i spelfilmernas skildring av psykisk ohälsa kan säga en del om, det vill säga fördjupa vår förståelse av, den verklighet vi lever i. Vårt resultat visar att både spelfilmerna från 1970-talet, *One Flew Over the Cuckoo's Nest* och *Halloween*, och spelfilmerna från idag, *Silver Linings Playbook* och *Joker*, tillhandahåller en bild av att individer med psykisk ohälsa bär och förväntas bära på egenskaper som är barnsliga, utmanande och socialt överskridande och farliga. Att de här skildringarna var så pass framträdande även i de nya filmerna kan tyda på att de här snedvridna uppfattningarna fortfarande är de mest vedertagna. Skillnaderna vi identifierade mellan de äldre, *One Flew Over the Cuckoo's Nest* och *Halloween*, och de nya filmerna, *Silver Linings Playbook* och *Joker*, hintar emellertid att en förändring i skildringen av psykisk ohälsa är eller kan vara i rullning. En förändring som överträder känslan av ett "vi och dem" i den bemärkelsen att karaktärernas medmänskliga och empatiska sidor fick framträda som även backades upp av en tydlig kritik mot samhällets orättvisor, normer och strukturer. Skildringen av psykisk ohälsa har under de 44 år som skiljer mellan de äldre filmerna och filmerna från idag har gått från att generera en bild av ett *utanförskap* till att generera en bild av ett *innanförskap*.

Individer med psykisk ohälsa porträtteras i samtliga fyra filmer som individer som på olika sätt överträder och förväntas överträda de sociala normerna. Becker (2006) beskriver att sociala grupper, det vill säga grupper med makt, ställer upp regler för vad som är rätt och fel vid givna omständigheter och de som bryter dessa regler kommer betraktas som utanförstående eller outsiders och deras beteende som avvikande. Goffman (2011) menar att om en individ som besitter egenskaper som gör individen olik andra och som betraktas som mindre önskvärd, så kan individen reduceras från "normal" till utstött. Att bli stigmatiserad innebär att individen i sin identitet och självbild reduceras till den enskilda skambeläggande avvikelserna och att bli betraktad på detta vis menar Goffman (2011) innebär ett stigma, särskilt när effekten av det innebär att individen betraktas som oförmögen, oduglig och begränsad. Becker (2006) beskriver att när regler/normer beskrivits så kan man också uttala sig om de individer som överträtt dem. I samtliga fyra filmer betraktades individerna med psykisk ohälsa genom deras negativt betingade egenskaper som utanförstående och avvikande vilket förstärktes genom de omgivande karaktärernas bemötande och attityder. I filmen *Joker* har Arthur en outtalad sjukdom som gör att han skrattar okontrollerat i pressade situationer, vilket omgivningen hånar honom för och också väljer att ta avstånd ifrån honom för. Stigmatiseringens rätta bemärkelse blir starkt exemplifierad i sekvensen där Arthur blir kränkt och mycket illa behandlad av sin chef efter att han förlorade ett av jobbets skyltar under arbetstid. Arthur blir här inte bara kallad för dåre och konstig, men chefen uttrycker både implicit och explicit att Arthur till följd av hans avvikelser är en oduglig arbetstagare som inte är förmögen att lämna tillbaka skylten och inte drar sig från att ljuga. Chefens sätt att tala till Arthur avslöjar även att han troligen hade bestämt sig för att så var fallet redan innan Arthur hade fått en chans att förklara sig. Det här blir i sin tur ett starkt bevis på att chefens vardagsförståelse säger honom att man inte bör förvänta sig något annat av Arthur.

Becker (2006) menar att genom att peka ut ett avvikande i form av ett "vi och dom" så kan makt användas och stärkas. Att individerna med psykisk ohälsa inte blev tagna på allvar eller behandlades som individer som inte vet sitt bästa i samtliga fyra filmer tyder på att det föreligger stigmatiserande attityder hos de omgivande karaktärerna, och därför även i verkliga livet, vilket backas upp av de omgivande karaktärernas reducerande av individernas autonomi och kontrollerande av dem samt distanstagandet till dem. Att spelfilmerna skildrar individer med psykisk ohälsa med egenskaper som framhäver att de är utanförstående, avvikande och "onormala" och att omgivande karaktärer förstärker detta i sitt bemötande och attityd kan tänkas bidra till en vardagsförståelse om psykisk ohälsa som är felaktig och stigmatiserande. I vårt sekvens exempel ur filmen *Silver Linings Playbook* där Miss Metzgers i panik börjar springa mot skolans ingång vid blotta synen av Pat avslöjar att hon förväntar sig att Pat på ett sätt eller annat kommer bete sig gränsöverskridande, "onormalt" eller skrämmande vilket ger oss en antydning om hennes stigmatiserande förförståelse kring psykisk ohälsa. I vårt exempel ur samma film där Pat och Tiffany är på middag hos Ronnie och Veronica vittnar vi hur Ronnie och Veronica utövar sin makt på Pat och Tiffany genom att de anser sig ha rätten att bestämma hur de ska transporteras hem för att de förväntas göra något dumt. Kopplar vi på teorin om socialkonstruktivism på båda exemplen ovan, som har en utgångspunkt i att produktionen kring en vardagsförståelse delvis sker genom socialt samspel och språk (Wennerberg, 2001), så kommer tittarna också förvänta sig att Pat/Pat och Tiffany strax ska göra något dumt. De producerar, och reproducerar, därmed en uppfattning kring individerna med psykisk ohälsa i filmerna, och således om individerna med psykisk ohälsa i det verkliga livet, om att de är oberäknliga och udda; att de är en del av ett *utanförskap*.

Conway (2016) belyser i sin artikel att antagonisten i media, det vill säga motståndaren till den personen vi följer, protagonisten, brukar representera den "andre" för att definiera sociala normer i samhället. Antagonisten har historiskt sett ofta tillskrivits egenskaper som ligger i linje med de snedvridna stereotypiska föreställningarna som råder kring psykisk ohälsa. Conway (2016) påtalar emellertid samtidigt att man idag kan se en förändring i skildringen av psykisk ohälsa i media där samhället istället står som antagonisten och att "vansinnet" som kommer ur psykisk ohälsa delvis kan förklaras som en oundviklig och förståelig respons på en sjuk värld. Vi kunde både i *Silver Linings Playbook* och *Joker* bekräfta det påståendet och konkretisera vad det kan tänkas innebära. I vårt exempel ur filmen *Silver Linings Playbook* där Pat ifrågasätter Ronnies orättvisa, stigmatiserande inställning till terapi och implicit kontrar med att alla människor har problem och att man därför inte bör döma så hårt, får vi syn på hur ytliga, orättvisa och enkelriktade samhällets strukturer och normer kan vara i den bemärkelsen att de sällan beaktar den enskilde individen utan istället generaliserar och formar oss till att tycka och tänka saker "bara för att" det är så vi "bör" tycka och tänka. Vi rättar oss således snabbt in i leden utan vidare eftertanke, vilket är något som ofta talas om inom socialkonstruktivismen; att de internaliserade "sanningarna" vi har värvat i barndomen och i kulturen vi lever i är något vi tar för givet. Dessa "sanningar" är normer, som vi sedan rättar oss efter. I sekvensen ur *Joker* där Arthur medverkar i Murray Franklin Show och pratar om mordet han begått på tre män så ger Arthur tittarna, både på Murray Franklin Show och i verkliga livet, en tankeställare kring hur vår värld faktiskt ser ut. Det vill säga, att vår värld bara är anpassad efter en viss typ av människor, efter den så kallade normen, och i hårda ordalag struntar i de människor som till följd av normer blir

marginaliserade. Vad som då menas med att vansinnet delvis kan förklaras som en oundviklig och förståelig respons på en sjuk värld kan således tänkas vara att våra samhällsstrukturer och normer kan generera psykisk ohälsa för att det är påfrestande att försöka passa in i en specifik mall, och också att det så kallade vansinnet blir stämplat som just ett vansinne för att det inte passar in i den här konstruerade mallen. Becker (2006) nämner i sin artikel att utanförstående som term är dubbelriktad då den som är utanförstående kan betrakta saken annorlunda och inte accepterar de regler/normer vilken denna dömts utifrån, eller heller inte anse att de som dömer är kompetenta eller berättigade till att göra det, vilket båda sekvenserna vi talar om ovan bekräftar väldigt väl. Både Arthur och Pat som båda uppfattas vara en del av utanförskapet blir väldigt upprörda när personer som inte avviker från normen dömer utifrån en mall och rådande attityder och uppfattningar.

Vad vårt resultat också visar på är att, som Nairn (2007) även påtalar i sin studie, samhällets fascination idag verkar öka kring psykisk ohälsa. Vi kan genom vårt resultat peka på att filmskaparna i de nya filmerna försöker bidra med en förståelse kring hur det är att leva med psykisk ohälsa. De ger oss ett inifrånperspektiv av karaktärernas liv som lever med psykisk ohälsa som därför synliggör bakomliggande orsaker till vissa typer av beteenden eller handlingar, och således skildras dessa individer som hela, komplexa och meningsskapande människor. På det sättet kan filmerna lämna oss med empatiska och/eller sympatiska känslor gentemot karaktärerna med psykisk ohälsa, även om karaktärernas handlingar eller beteenden inte är berättigade eller godtagbara. Att karaktärernas empatiska och medmänskliga sidor fick framträda i de nya filmerna visar också på att filmskaparna väljer att skildra individerna flerfasetterat vilket är positivt inte bara i den bemärkelsen att de uppfattas som mindre hotfulla men också för att de då är lättare att identifiera sig med. Det här står i kontrast till vad stigmatisering handlar om, som delvis menar att de individer som blir utsatt för stigmatisering är de som på något sätt är avvikande från normen (Goffman, 2011). Att de karaktärerna med psykisk ohälsa som vi har fått följa i de nya filmerna nu står som flerfasetterade protagonister och inte den ”andre” kan därför förhoppningsvis leda till att psykisk ohälsa sakta men säkert kan få en annan status, att de sociala normerna och de kulturella förförståelserna kan förändras och förhoppningsvis att de, som Nairn (2007) säger att dagens producerade spelfilmer kan ge en fingervisning om nutida rådande normer och attityder, faktiskt håller på att förändras. Genom den här filmatiseringen och skildringen av psykisk ohälsa som *Silver Linings Playbook* och *Joker* ger oss så blir även linjen mellan vad som anses normalt kontra onormalt hårfint då stigmatisering går hand i hand med vad som anses normalt kontra onormalt (Becker, 2006). Håller den här trenden i sig, att individer med psykisk ohälsa får stå som protagonister och skildras flerfasetterat så ökar chanserna att de stereotypiska föreställningarna minskar i framtiden. Minskar de stereotypiska föreställningarna så ökar chanserna till fullt medborgarskap, det vill säga full delaktighet och social inkludering, i samhället (Davidson, 2003). För att leva ett normalt liv och allt vad det innebär menar Topor (2011) att individen måste känna sig delaktig i samhället, därför kommer de minskade stereotypiska föreställningarna leda till en gynnsam återhämtningsprocess. Även om vårt resultat pekar på att de stereotypiska föreställningarna och ett visst utanförskap fortfarande råder så vågar vi påstå att det är ett starkt bevis på att individer med psykisk ohälsa till viss del idag börjar ses som medmänniskor, som en del av flocken. Individer med psykisk ohälsa blir

genom skildringen inte längre främmande personer och således nödvändigtvis inte någon man behöver ta avstånd ifrån; de blir en del av ett *innanförskap*.

Samtliga filmer, med undantag från *Halloween*, uppvisar en del samhällskritik. Att dessa spelfilmer under tiden de släpptes fick stort genomslag tyder i största sannolikhet på att de blev omtyckta vilket följaktligen intygar att spelfilmerna och dess hållning fick medhåll och ett stort stöd från publiken. Om det i sin tur är ett bevis på att, om vi utgår från de skillnader vi har identifierat mellan de äldre filmerna *One Flew Over the Cuckoo's Nest* och *Halloween*, och filmerna från idag, *Silver Linings Playbook* och *Joker*, samhällsutvecklingen är på väg mot en mer inkluderande syn gällande psykisk ohälsa får framtiden utvisa, men resultatet i vår studie utlovar blygsamt att det är en verklighet som är fullt möjlig.

6.3 Slutsats

Syftet med studien var att studera vilka likheter och skillnader det går att finna i skildrandet av psykisk ohälsa i spelfilmer mellan 1970-talet fram till idag, som efter studiens genomförande genererade totalt nio övergripande teman. Likheterna avslöjar att de stereotypiska föreställningarna, som säger att individer med psykisk ohälsa på olika sätt är och förväntas vara normöverskridande, är de mest vedertagna. Emellertid går utvecklingen i skildringen av psykisk ohälsa i spelfilm från ett tydligt *utanförskap* till ett tydligt *innanförskap*. Det vill säga att skiljelinjerna mellan vad som anses vara normalt kontra onormalt har suddats ut något för att tittarna i filmerna från idag, i *Silver Linings Playbook* och *Joker*, får ett inifrånperspektiv av hur det är att leva med psykisk ohälsa, som således genererar en förståelse kring psykisk ohälsa och ett visst identifierande med karaktärerna. De nya filmerna låter oss även se hur samhället försöker pressa in människor i konstruerade mallar som är omöjligt för var enskild individ att passa in i. Av den anledningen kommer samhället alltid att upprätthålla psykisk ohälsa för att det då alltid kommer ett finnas ett "vi och dem" såvida vi inte aktivt bekämpar och/eller försöker förhålla oss kritiskt till samhällsstrukturer och normer. Ur ett socialpsykiatriskt perspektiv är en icke-stigmatiserande skildring av psykisk ohälsa i media grundläggande för att dessa individer ska ha en möjlighet till full delaktighet i samhället och på så vis ha ökade chanser att genomgå en hälsosam återhämtningsprocess.

6.4 Förslag på vidare forskning

Förslag på intressant vidare forskning är göra en än mer omfattande studie som endast berör filmer från nutid som skildrar psykisk ohälsa, det för att få en bredare bild över hur skildringen av psykisk ohälsa ser ut i spelfilm idag. Det hade även varit intressant att göra en studie där man undersöker flera filmer med olika genrer för att kunna utläsa om någon genre tenderar att använda sig av stigmatiserande uttryck mer än andra. Ett annat förslag på vidare forskning kan vara att studera filmer som uttryckligen skildrar en mer rättvis bild av psykisk ohälsa och undersöka hur dessa bidrar till en mer accepterande syn på individer med psykisk ohälsa.

REFERENSER

Anderson, M (2003). *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 10, 297–306.

Becker, Howard S. (2006). *Utanför: Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv. 184 s.

Boréus K, Bergström G, (red.) (2018) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan. Lund: Studentlitteratur. 441 s.

Bryman A, (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:a uppl.). Malmö, Liber AB. 690 s.

Carpenter, J (1978). *Halloween* [film], Aquarius Releasing.

Conway, C (2016). *Mad, Bad, and dangerous to know: Psychiatric illness in film and theatre*. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 33, 55-59.

Davidson, L (2003). *Living outside mental illness: qualitative studies of recovery in schizophrenia*. New York: New York University Press. 227 s.

Davidson L, Rakfeldt J & Strauss J (2010) *The roots of the recovery movement in psychiatry: lessons learned*. John Wiley & Sons, Ltd. 282 s.

Forman, M (1975). *One Flew over the Cuckoo's Nest* [film], United Artists.

Goffman, Erving (2011). *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. Tredje uppl. Stockholm: Norstedt. 175 s.

Kondo, N. (2008). *Mental Illness in Film*. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 31(3). 250–252. doi: 10.2975/31.3.2008.250-252.

Lindqvist R, Markström U, Rosenberg D, (2014) *Psykiska funktionshinder i samhället: aktörer, insatser, reformer*. 2 uppl. Malmö, Gleerups Utbildning AB. 208 s.

Nairn, R (2007). *Media portrayals of mental illness, or is it madness? A review*. *Australian Psychologist*, 42 (2), 138-146.

Nationalencyklopedin, (u.å). Film. Hämtad 29 april, 2020, från <http://www.ne.se/>

Perciful, Michael S & Meyer, C (2016). *The Impact of Films on Viewer Attitudes towards People with Schizophrenia*. Springer Science+Business Media New York 2016, 36, 483–493. DOI: 10.1007/s12144-016-9436-0.

Phillips, T (2019). *Joker* [film], Warner Bros. Pictures.

Russel, D (2012). *Silver Linings Playbook* [film], The Weinstein Company.

Selby, K & Cowdery, R (1995). *How to Study Television*. Palgrave MacMillan.

Shorter, E (1997). *A History of psychiatry. From the Era of the Asylum to the Age of Prozac*. John Wiley & Sons, inc. 436 s.

SOU 1992:73 *Välfärd och valfrihet - service, stöd och vård för psykiskt störda*.

Topor, A (2011). *Återhämtning. I: Sundgren M & Topor A, (Red.) Psykiatri som socialt arbete*. Stockholm, Bonnier utbildning. 184 s.

Vetenskapsrådet, (u.å). God Forskningssed. Hämtad 4 Maj, 2020, från <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forsknings-sed.html>

Wenneberg, Søren Barlebo (2001). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber ekonomi. 182 s.

FÖRFATTARSKAPET

Båda författarna har varit delaktiga i samtliga avsnitt vad gäller diskussion och upplägg. Sara Blennert har emellertid haft det skriftliga huvudansvaret för tidigare forskning, teorin och begreppen om socialkonstruktivism, stigma och normer och normalitet samt bakgrundsavsnitten massmedia, att studera mediatexter och massmedias påverkan på vår kulturella förståelse. Cassandra Sjödin har haft det skriftliga huvudansvaret för inledning, bakgrundsavsnitten samhällets syn på psykisk ohälsa genom historien och återhämtning, resultatdiskussionen samt slutsatsen. De avsnitt som inte har påtalats har vi skrivit tillsammans.